

JOAN JULIÀ-MUNÉ

LA TASCA GRAMATICAL D'ANTONI M. ALCOVER*

«We use the term “grammar” with a systematic ambiguity. On the one hand, the term refers to the explicit theory constructed by the linguist and proposed as a description of the speaker’s competence. On the other hand, it refers to this competence itself.»

CHOMSKY & HALLE (1968)

0. PREÀMBUL

La figura d’Antoni M. Alcover com a dialectòleg i lexicògraf ha estat àmpliament tractada i és prou coneguda —i reconeguda— a partir dels seus treballs més característics en dialectologia (1909, 1929-1932/1999-2001) i lexicografia (1926/1930-1962). Tanmateix, un dels seus projectes bàsics expressat en la *Proposta del pensament*, a l’inici de la *Lletra de Convit* (1901) i reiteradament recordat al llarg del «Bollletí del Diccionari de la Llengua Catalana» (1901-1926)¹ —d’ara endavant BDLIC— fou el de la *gramàtica de la llengua catalana* (1902 [1901]: 5):

* Voldria expressar el meu agraïment al Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears pel seu sovintejat i generós acolliment i per haver-me facilitat les tasques de recerca durant l’Any Alcover, concretament durant unes quantes setmanes dels mesos d’abril, novembre i desembre de 2001, prèvies al *Congrés Internacional Antoni M. Alcover*. També desitjaria regradar l’Arxiu del Regne de Mallorca per haver pogut tenir accés al Fons Alcover-Moll en uns moments —novembre de 2001— en què, després del seu trasllat, encara no es trobava obert al públic, així com Susanna Moll pel seu ajut en la consulta de la part del Fons que encara no havia estat dipositada a la seu definitiva de l’esmentat Arxiu. No em puc oblidar tampoc del Comitè Organitzador del Congrés, i especialment de Nicolau Dols, que hagué de presentar aquesta ponència en el seu dia davant de la meva impossibilitat de sortir del Principat, concretament de la Vall del Segre, per les inclemències meteorològiques extraordinàries que ens afectaren aquells primers dies del Congrés.

1. El primer número data del desembre de 1901, però el primer volum correspon al bienni 1902-1903.

«la nostra llengua estimadíssima [...], per poderla escriure y parlar correctament, demana la gramatica y el diccionari. Gramatica en deixà una de feta casi de tot y ja impresa bona part [...] l' eminent filòlech y dolcíssim poeta D. Tomás Forteza [...]. Ara el diccionari no está fet, ni d'un bon tros.»²

Tanmateix, aquell projecte gramatical del qual la *Gramática* de Tomàs Forteza (1838-1898), a què es refereix Alcover en el segon paràgraf de la *Lletra*, havia de ser tan sols el punt de partida, restà en segon terme i quedà supeditat al projecte prioritari del *Diccionari de la llengua catalana* —a la resta de la *Lletra* no torna a parlar més de la gramàtica de forma explícita. Fins a tal punt va ser així que ja la publicació definitiva de l'esmentada obra del seu mestre Forteza, malgrat la imminència anunciada —«que sortirà, si Deu ho vol, dins un parell de mesos»—, trigaria catorze anys a fer-se realitat, i pràcticament apareixeria com l'havia deixada l'autor. I pel que fa a la gramàtica —històrica catalana— del canonge mallorquí, malgrat els seus reiterats anuncis, no veuria mai la llum com a tal gramàtica. Amb tot, els nombrosos treballs de caire gramatical que l'Alcover lingüista anà publicant (cf. la *Bibliografia gramatical d'Antoni M. Alcover* al final d'aquest escrit) al llarg d'un quart de segle, avui constitueixen un llegat més que l'Any Alcover ens ha esperonat a reconsiderar, 'escorcollar' i 'escatar' fins al punt de trobar-hi 'la gramàtica que hauria pogut ser' per dispersa i asistemàtica que ens pugui semblar avui.³

Per tractar aquestes qüestions mirarem d'abordar el tema tenint en compte: a) la concepció del terme *gramàtica*: la tasca gramatical *vs.* la tasca lingüística; b) la formació lingüística (gramatical, *stricto sensu*) d'Alcover i l'aparició del '*selfmade*' lingüista emprenedor; c) la forma-

2. Les citacions textuais que inclouré en aquest treball respecten la versió publicada originàriament per l'autor o la versió personal transcrita, i en general editada posteriorment, de qui subscriu en el cas dels epistolaris i de les traduccions de l'alemany.

3. En el marc de la historiografia lingüística convindria tenir presents els mots de l'historiògraf Hoenigswald (1986: 172): «The historiography of any discipline has its well-known and obvious twofold challenge: it calls for competence in the history of scholarship and science, and it also calls for a very special kind of competence in the subject field —the ability not only to contribute to it but to see it with detachment as well. The degree to which this double requirement has been filled must vary greatly across the *globus intellectualis*.»

ció autodidàctica mitjançant l'obra dels lingüistes autòctons i forans: els 'euroviatges' d'estudi i els cursos particulars *in situ*; *d*) el concepte alcoverià de *gramàtica*, complement indispensable del de *diccionari*; *e*) els projectes lingüístics alcoverians: l'anella entre Schädel i Prat de la Riba (1904-1910); *f*) la tasca prèvia a l'elaboració de la *gramàtica*: l'adquisició de la metodologia lingüística apropiada a partir de la lingüística romànica, l'estudi de la llengua viva i l'anàlisi de textos literaris medievals (els testimoniatges de Ruyra i Par); *g*) l'evolució de la lingüística alcoveriana i els seus estudis gramaticals; *h*) la *Gramàtica* que hauria pogut ser, i, finalment, *i*) les conclusions i la valoració global.

1. LA CONCEPCIÓ DEL TERME GRAMÀTICA: LA TASCA GRAMATICAL VS. LA TASCA LINGÜÍSTICA

El concepte de *gramàtica* del final del s. XIX i de ben entrat el s. XX sens dubte l'hem d'emmarcar en la lingüística historicocomparativa que dominà tota l'època vuitcentista europea i propicià el desenvolupament d'una nova ciència: la *romanística* —i amb ella la *catalanística*. La lingüística romànica havia d'atènyer el seu punt àlgid de forma paral·lela als treballs més reeixits dels neogramàtics, que com a escola més representativa de la segona meitat del s. XIX ens donaria, després dels seus fundadors germànics —especialment Paul (1880) i Brugmann (1903), entre els més coneguts pels nostres primers lingüistes—, figures tan excelses com el mateix Ferdinand de Saussure (1857-1913), i a casa nostra Antoni M. Alcover (1862-1932) i Pompeu Fabra (1868-1948).

El lingüista gramàtic de l'època era l'historicocomparatista i dialectòleg interessat en la parla vivent del poble, variada i canviant, que calia plasmar en mapes. Fins a tal punt era així que la *tasca cartogràfica* esdevingué prioritària i el *geolingüista* anà substituint —o potser millor complementant— de mica en mica el dialectòleg, generalment per l'obra i el mestratge de Jules Gilliéron (1854-1926). Alhora, a part dels *atles lingüístics*, calia estudiar la llengua dels diferents pobles del vell continent —i més endavant dels altres— per mitjà de *reculls lèxics*, quant més exhaustius possible, i de la *gramàtica*, que donés compte de l'evolució dels sons i dels mots de la parla, a partir de la

llengua mare i tenint en compte el contrast entre els diferents parlars que originarien llengües diferents així com de les varietats dialectals dins de cadascuna d'elles.

El romanista suís Wilhelm Meyer-Lübke (1861-1936) ja havia sintetitzat prou bé la naturalesa de les llengües neollatines en el seu manual d'introducció a la *lingüística romànica* (1909² [1901]: 10):

«El terme llengües romàniques comprèn aquells idiomes que, derivats del llatí, conserven la seva empremta en el vocabulari, en la sintaxi i en l'estructura morfològica. És precisament aquesta última que els dóna el caràcter precís [de llengües romàniques].»

i també assenyalat els objectius de la *lingüística romànica* (1909² [1901]: 59):

«La comesa de la lingüística romànica consisteix en l'explicació dels canvis soferts pels idiomes romànics des dels seus orígens, és a dir, des de la forma que presenten en llatí fins a la diversitat actual, tot descrivint-los i delimitant-los en el temps i en l'espai. Ha de fonamentar, doncs, aquests fenòmens i explicar-ne les circumstàncies en què es produeixen, donant-ne a conèixer els resultats en un moment històric determinat.»

Tot aquell que aspirés a ser considerat un lingüista, en rigor havia de destacar en el camp de la *dialectologia*, que incloïa la *geografia lingüística*, la *lexicografia* i la *gramàtica històrica*. Com sabem, aquesta tasca trifàsica fonamentada en la nova ciència lingüística —concretament la *romanística*—, era el que es va proposar Antoni M. Alcover, vicari general de Mallorca, amb la *Lletra de Convit*, que constituïa un projecte de recerca tan innovador i de tal envergadura, que convenientment esporgat i actualitzat podria despertar encara avui l'enveja de més d'un equip d'investigació de primera fila de les nostres universitats. Aquell projecte, pràcticament culminat un quart de segle després en la seva part fonamental de recollida de dades: la lexicogràfica, junt amb tot el que se'n derivà posteriorment, justificaria el fet que Antoni M. Alcover fos considerat el successor de Manuel Milà i Fontanals (1818-1884) i l'iniciador de la *lingüística catalana*, així com el

fundador de la *catalanística* i l'introduïdor a casa nostra de la *lingüística romànica*. Deia Alcover, poc després de distribuir aquell document exhortador i esperonador per a l'estudi de la llengua, l'agost de 1902 (*BDLC* I: 141-142):

«[La filologia] va nèixer en gran part de l'estudi fondo y detingut de la pronunciació popular. Estudiant els sabis moderns el[s] monuments vius y escrits d'aquexa pronunciació y comparantlos amb les rels llatines, gregues y de les demás llengües antecessores; ficsantse en les modificacions y alteracions que a n-els diferents païssos sufríen les paraules en boca del poble, sorprengueren, afinaren, trobaren les lleis, les normes constants, invariables d'aquelles modificacions, d'aquelles alteracions; y a-les-hores tengueren el fil per aclarir be tals lleis y tals normes; a les hores pogueren formularles, y explicar matematicament la formació de les llengües neullatines; y la formulació, explicació y demostració d'aquexes lleis es lo que constituex el cos principal de la ciencia del llenguatge, de la filología. [...]

¡Quina vergonya! ¡Son estats estrangers que'ns han pres el devant, que ens han ubert, que'ns han axarmat el camí! Els meritíssims alemanys Diez y Meyer-Lübke amb les seues monumentals gramátiques de les llengües romàniques!»

Vegem, doncs, com arribà Alcover a actuar com un *gramàtic* preocupat per un aspecte que va dominar tot el proppassat s. xx —i tan actual encara avui, cent anys després— com és la variació lingüística en el seu doble vessant: espacial i històric.

2. LA FORMACIÓ LINGÜÍSTICA (GRAMATICAL, STRICTO SENSU) D'ALCOVER: APAREIX EL 'SELFMADE' LINGÜISTA EMPRENEDOR

2.1. *El mestratge de Tomàs Forteza (1838-1898)*

Alcover havia estat alumne del mestre, escriptor i gramàtic mallorquí Tomàs Forteza, que havia escrit una *Gramática mallorquina* el 1881. Aquest treball, premiat a Palma en el seu dia (Alcover, 1898), fou ampliat considerablement, d'acord amb els nous coneixements

que sobre lingüística romànica anà adquirint l'autor des d'aleshores. Ho féu a partir de la tercera edició de la versió francesa de la *Gramàtica* del pare de la lingüística romànica, l'alemany Friedrich Diez ([1836-1843] 1874-1876³; la *Grammaire des Langues Romanes*, 3 vol.). La publicació d'aquella gramàtica catalana primerenca s'anà retardant i no va ser fins el 1892 que se n'inicià la impressió sota els auspicis de la Diputació Balear, però quedà estroncada el 1898 amb la mort de Forteza, quan l'autor ja n'havia enllestit la fonologia i pràcticament tota la morfologia. Després de perllongades dilacions —degudes en un principi, segons Alcover, a Mn. Francesc Forteza, fill del gramàtic— fou publicada pòstumament a cura del seu deixeble amb un extens i ben elaborat *Pròleg* del mateix Alcover —havent desistit de fer-lo Menéndez Pelayo, que s'hi havia ofert en un principi (ALCOVER, 1924: 6)—, signat el juny de 1914 (*Gramática de la Lengua Catalana*, 1915).

Encara avui aquesta gramàtica del mestre Forteza està considerada com el primer intent seriós i reeixit de descripció gramatical del català en els camps de la fonologia i la morfologia, així com la primera gramàtica històrica de la nostra llengua. En el seu generós *pròleg*, de vuitanta-set pàgines —no podia ser altrament tractant-se d'un text alcoverià inspirat pel reconeixement del deixeble fidel— el nostre vicari general presenta l'obra de Forteza tot lamentant-se del capítol que hi mancava: la sintaxi, que Mn. Alcover mateix, com indica, havia hagut d'elaborar durant els primers anys del nou segle (el 1903 amb les *Questions de llengua y literatura catalana* i el 1906/1908 amb el *Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana*, d'ara endavant PCILC). També hi repassa l'estat dels estudis de lingüística general i lingüística romànica a Europa així com els estudis gramaticals sobre el català, tant d'autors autòctons com de catalanòfils forans. Constitueix una síntesi de la lingüística del s. XIX i de la primera dècada i mitja del s. XX, especialment relacionada amb els estudis de català, que encara resisteix prou bé el pas del temps —junt amb la *Gramática* mateixa—, com se li ha reconegut justament (RICO & SOLA, 1995: 38-39), alhora que ens demostra el que podien arribar a saber 'uns simples autodidactes'.

2.2. *La formació autodidàctica: estudiós i admirador dels lingüistes autòctons (Aguiló, Milà i Balari) i dels romanistes i neogramàtics europeus: Diez, Gröber (Morel-Fatio/Saroihandy), Meyer-Lübke i Schädel. Els 'euroviatges' d'estudi i els cursos particulars in situ (Schädel i Meyer-Lübke)*

Alcover havia estat també deixeble i seguidor d'un altre filòleg mallorquí, Marià Aguiló (1825-1897), cosí de Forteza, que havia recollit nombrosos materials folklòrics i un extens vocabulari, conegut més tard com l'*Inventari Aguiló*. Tots dos mestres desaparegueren aquell final de segle, coincidint amb el nomenament d'Alcover com a vicari general de Mallorca l'any 1898, a proposta del bisbe Campins, i quan ja havia descobert i començat a llegir, iniciat per Forteza, les obres de Manuel Milà i Fontanals —especialment els *Estudios de lengua catalana* (1875)— i els treballs de Josep Balari i Jovany (1844-1904)—el de 1895, sobre intensius o superlatius del català, va ser sempre particularment valorat per Mn. Alcover. S'inicià també en les primeres publicacions sobre lingüística romànica, especialment en les de Friedrich Diez (1794-1876) i la primera edició del manual clàssic de lingüística romànica editat per Gustav Gröber (1888-1897), en el qual es dedica un capítol al català, *Das Catalanische* (1888-1897, I: 669-688), encarregat al lingüista francès Alfred Morel-Fatio (1850-1924). Aquest segon, però, en no disposar de versió francesa, se li resistiria força més al nostre filòleg, atès que el seu alemany precari només li permetia, de moment, entrellucar-lo. Hauria d'esperar fins després del seu primer 'euroviatge', que emprengué el 1907, per pair-lo bé, quan ja n'havia sortit la segona edició (1904-1906, I: 841-877), ara a càrrec de Jean-Joseph Saroihandy (1867-1932) —deixeble de Morel-Fatio al Collège de France de París—, que en revisà la fonètica. Més assequibles devia trobar els primers volums en francès de la *Grammaire des Langues Romanes* (1889-1906, 4 vol.) de Meyer-Lübke, el cèlebre romanista, aleshores professor a la Universitat de Viena, que anys a venir (1923) faria un curs especial a Alcover i Moll a Palma mateix.

Enmig d'aquest panorama intersecular el jove inquiet i perseverant canonge es plantejà el repte de continuar l'obra dels seus mestres mallorquins i dotar així la seva llengua —la nostra llengua— d'uns

materials bibliogràfics prou dignes (amb un projecte de *gramàtica*, herència de Forteza, i d'un *diccionari* global, complet i unificador, continuador de l'obra d'Aguiló), de manera que es pogués fer figurar el català com un autèntic idioma romànic entre les llengües de cultura més conegudes, com ho podien ser el castellà o el francès.

S'ha parlat molt de l'autodidactisme i de la incompleta formació lingüística d'Alcover. No hem d'oblidar, però, que molts altres lingüistes —predecessors, contemporanis i posteriors seus— tampoc no havien seguit estudis específics d'una ciència tan recent com la *lingüística històrica i comparada* —i especialment la *lingüística romànica*—, basada aleshores en la comparació i l'evolució de les llengües des de l'antiguitat i en la regularitat dels canvis lingüístics. Sense anar gaire lluny, el mateix Pompeu Fabra era un autodidacte, ja que havia cursat estudis de química i també professat uns anys en el camp de l'enginyeria química, mentre s'anava formant com a lingüista, abans de dedicar-se plenament i amb un gran èxit, com és prou sabut, a la codificació i descripció del català (cf. SEGARRA, 1998).

Al capdavant, el mèrit o demèrit de l'autodidactisme rau en la capacitat o discapacitat de selecció, lectura, assimilació i aplicació de bibliografia especialitzada, i al mateix temps en la capacitat de saber-se assessorar i aconsellar pels especialistes i mestres en matèria filològica, com és el cas que ens ocupa. Podem estar segurs que Antoni M. Alcover excel·lí en tots aquests aspectes, com ho demostren la seva extensa correspondència amb lingüistes rellevants de la seva època i l'àmplia i voluminosa biblioteca filològica personal, avui conservades i a l'abast dels investigadors al Fons Alcover-Moll de l'Arxiu del Regne de Mallorca a Palma, així com els dietaris de viatges, sobretot dels seus 'euroviatges' de formació lingüística per diferents països europeus, especialment durant els anys 1907, 1912 i 1913. En el decurs d'aquests visità diversos centres universitaris especialitzats en la lingüística de l'època —sobretot en dialectologia, geografia lingüística, lexicografia i fonètica experimental— i s'entrevistà amb nombrosos lingüistes i romanistes, de la majoria dels quals seguí cursos a les respectives universitats: Schädel i Suchier a la Universitat de Halle (Alemanya) el 1907; Gilliéron i Rousselot a París i Gauchat i Jud a la Universitat de Zuric els anys 1912 i 1913. Sense oblidar les visites i estades d'alguns d'a-

quests a Mallorca mateix, com fou el cas de l'alemany Bernhard Schädel (1878-1926) el 1921, que dos anys més tard hi tornaria acompanyat, com hem vist, del suís Meyer-Lübke, reconegut com el romanista més rellevant de l'època, que culminaria la seva contribució a la catalanística amb el llibre *Das Katalanische*, publicat el 1925. D'altra banda, el lingüista forà que més influencià Mn. Alcover fou l'esmentat Schädel, sobretot mentre aquest fou professor a la Universitat de Halle —fins al 1910, des d'aleshores professaria a Hamburg— com ho palesa el seu extens epistolari adreçat a Mn. Alcover entre els anys 1905 i 1925 (cf. JULIÀ I MUNÉ, 2000a). També Schädel, en dues ocasions, va assessorar —tot impartint-los algunes classes formals— Alcover i els seus col·laboradors més propers, especialment Francesc de Borja Moll (1903-1991).

3. EL CONCEPTE ALCOVERIÀ DE GRAMÀTICA: COMPLEMENT INDISPENSABLE DEL DE DICCIONARI

Alcover es refereix sovint a la gramàtica que està preparant en termes generalment ambigus al llarg de les pàgines del «Bolletí», sense esmentar les innombrables ocasions que aparella el projecte del *diccionari* al de la *gramàtica* des de 1901. En alguna ocasió, però, ja precisa més i l'esmenta com a 'gramàtica històrica', com és el cas de la nota de la primera pàgina de l'article «Circumstàncies especialíssimes de la formació de la Llengua Catalana», escrit en una època ja molt avançada, concretament en el darrer període quinquennal de la seva producció lingüística (1926: 215). Hi diu:

«Es un capítol de la *Gramàtica Històrica* de la nostra Llengua que, anys ha, preparam.»

Alcover considerà sempre aquesta segona fase del projecte exposat en la *Lletra de Convit* un complement indispensable de l'aplec lèxic del *Diccionari*. Fins ara, però, a part de les publicacions de caràcter gramatical, aparegudes generalment en el «Bolletí» i en el volum d'actes del *PCILC* (Barcelona, 1908), tan sols hem pogut trobar entre els

manuscrits conservats a l'Arxiu Alcover un sol full sencer —en format d'esborrany, no de text definitiu per a la impremta— de 18 x 29 cm, que conté 27 línies i duu el núm. 5 al marge superior esquerre, la qual cosa fa pensar que n'hi havia d'haver d'altres, tenint en compte la meticulositat de Mn. Alcover en l'ordenació de tots els seus papers. Es conserva en el plec de l'original manuscrit per a la impremta de l'opuscle titulat *Ortografia catalana simplificada* (1918c). Un terç del text està ratllat i en alguna ocasió amb la correcció indicada, però majoritàriament no s'hi indica cap text alternatiu. El transcriu a continuació pel seu interès en relació amb la concepció alcoveriana de la *gramàtica*:

«5.

Gramàtica. – Parts de la metexa.

Fonologia

La Gramàtica es la ciència que estudia la naturalesa de les llengües y formula les lleis que les regulen y retgexen.

La gramàtica se dividex en tres parts principals: fonologia o estudi dels sons que constitueixen les paraules; morfologia o estudi de la formació y estructura de les paraules y sintaxis o estudi del règim y entrebauament de les paraules dins l'oració y el discurs.

La Fonologia: se subdivideix en quatre branques: a) la Fonètica, que estudia el nombre dels sons y llur valor; la Prosodia, qu'estudia la tonicitat; l'Ortologia, que ensenya llur recta pronunciació; y la Ortografia que ficsa la representació gràfica dels meteis.

La Fonetica. Els sons son els elements de les paraules representats per signes convencionals que's diuen lletres.

[*Segueixen dos paràgrafs més de 9 línies ratllades sense text alternatiu, relatives al significat i a l'etimologia dels termes vocal i consonant seguits de la relació dels sons vocals i consonàntics del català per mitjà, en la seva major part, de la lletra o les lletres amb què se sol representar cada so.*]

Ara per ara desconeixem la data del text, lacònic però il·lustratiu, i encara que entre les publicacions alcoverianes trobem textos més elaborats, podem servir-nos de la classificació continguda en aquest escrit per analitzar i classificar els diversos estudis gramaticals d'Alcover, com es pot observar a la Taula I i al §7. Abans, però, fixem-nos en els probables fonaments de la gramàtica alcoveriana i en la possible justificació d'un retard insuperable en la seva elaboració definitiva i consegüent pu-

blicació, que comportà la divulgació de nombrosos treballs, la majoria de gran qualitat, i que ara ens pertoca a nosaltres analitzar i, si convenia, polir-los per fer-los més assequibles i difondre'ls com es mereixen.

4. *ELS PROJECTES LINGÜÍSTICS ALCOVERIANS: L'ANELLA ENTRE SCHÄDEL I PRAT DE LA RIBA (1904-1910)*

El seu afany 'escorcollador', com deia Alcover, és a dir, l'afany investigador de la llengua, va ser en bona part canalitzat per Bernhard Schädel,⁴ aquell jove filòleg de la Universitat de Halle que havia d'esdevenir el seu gran mentor en qüestions lingüístiques i de política cultural. Assessorà Mn. Alcover en l'organització i el desenvolupament d'un bon nombre de projectes, que el filòleg mallorquí pogué dur a terme en bona part gràcies a la mediació d'Enric Prat de la Riba (1870-1917), tant des del seu partit —la *Lliga Regionalista*, fundada el mateix any del gran manifest alcoverià, el 1901— com des del seu diari —«La Veu de Catalunya»—, primer com a president de la Diputació de Barcelona (des de 1907) i més endavant com a primer President de la Mancomunitat de Catalunya (a partir de 1914). Anomenat «el seny ordenador del país», Prat esdevingué el mentor polític d'Antoni M. Alcover, amb qui a més de l'ideari politicocultural compartia una accentuada germanofília. El polític català solia consultar a Mn. Alcover qüestions lingüístiques, en especial ortogràfiques i gramaticals, així com el parer del filòleg mallorquí sobre les gramàtiques catalanes que s'anaven publicant, com fou el cas de la d'Emili Vallès (1878-1950) i la de Joan Bardina (1877-1950), que Alcover ressenyà en el «Bolletí» (1905b i 1908b, respectivament). Així se li adreçava Prat de la Riba el 10 d'octubre de 1904:

«Ens hem ocupat aquets temps darrers en preparar llibrets pera las escolas primarias y hem de comensarne aviat la impresió. Donchs es el moment d'adoptar una ortografia, voldria jo que fos la mes rahonada y convenient pera la llengua catalana. La que en aquets llibrets s'adop-

4. Per a una relació detallada de l'aportació schadeliana a la lingüística i la seva relació amb Catalunya, vegeu Eberenz-Greoles (1990).

ti te moltes probabilitats de fer camí; perquè à mes de generalisarse per medi de la escola, la adoptarà la Veu y també'l Cucut, mes ó menys gradualment. Jo temps ha que tinch ganas d'introduir las *es* à La Veu y la ç y crech que aviat se podrà fer. També s'adoptarà probablement la ortografia que's convingui en la traducció de la Bíblia, que estan fent à horas d'ara dos sacerdots molt versats en hebreu y catalá.

Per això tal vegada convindria que'ns vegessem ab V., ab en Rubió y ab algun altre technic d'aquestas cuestiones y de passada també voldria ensenyarli y saber el seu parer sobre la gramatica elemental que ha fet un jove filòlech pera las escolas, avans de ferla imprimir.

Vosté compren que encara que en el diccionari se registrin totes las ortografias, la que'l diccionari adopti te molta importancia, y si tots els grans instruments de difusió del catalá: grans diaris, escoles, Bíblia, diccionari, adoptém una mateixa ortografia, haurem acomplit la gran obra de fixar-la casi definitivament.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 61-62).

Alcover li respon el 14 de desembre següent:

«Amich del cor: aquí li enviý aquells cartellets que'm demaná per *La Veu de Catalunya*. Veurá que a cada *retgla* hi he afegits alguns eczemples. Y els caxistes ¿s'hi entendrán amb aquestes *retgles*? A mon entendre, ha d'esser el *corrector de proves* que s'en fassa bé cárrech. Dins l'Obra contra En Menendez Pidal faig la defensa y demostració de totes aquexes *retgles*.

Tal volta convendria en comensar La Veu a observar la vera sintacsis catalana, que s'hi publicassen alguns d'aquells paragrafs de defensa y demostració de dita obra a fi deque'ls lector[s] vessen el fonament y necessitat d'adoptar aquelles *retgles*.

L'adopció d'elles es d'una transcendència incalculable. Si *La Veu* les adopta y les mantén, la restauració de la llengua donará una passa gigantesca; borrarem tres sigles d'ignominia y d'aprobi que l'invasió castellana'ns hà fets passar. ¡Endavant D. Enrich! No tinch l'honor de conèixer personalment *En Bardina*. P'els seus articlets dalt *La Veu* veig qu'es home que val molt, actiu, d'empenta. ¿Per que no li parla vostè que'ns vulla ajudar en lo del Congrés de Sintacsis o, més ben dit de La Llengua Catalana? Si jo'l cregués propici, jo li escriuria convidantlo a formar part de la Junta Organisadora. Me faria molt de favor si'm contestava sobre axò.

Que's servi fort y's cuydi molt, que la Patria'l necessita massa.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 63)

I continua dient a Prat de la Riba, impacientat per la manca de resultats, el 13 de febrer de 1905:

«Y d'aquelles reformes ortogràfiques y sintàctiques de *La Veu* ¿que hi ha? Fins avuy no he vista senya ni síntoma de res. A veure si's resolen a donar la passa. ¡De quina transcendència seria per la reconstitució y enaltiment de la llengua catalana! ¡Pobre llengua! Té sí l'amor y l'entusiasme dels seus fills, pero es un amor y entusiasmo en gros, en brut, sense aquella efectivitat y intensitat que son indispensables per decidir la cosa! No basta aclamar la llengua catalana! Es precís procurar-li la seua autonomia interna, constitutiva. Aclamar la llengua catalana y seguir mantenint-la esclava y endogalada a n-el castellá, poria passar en boca dels iniciadors del moviment, pero després de xixanta anys, es... una vera atrocitat, un atentat, una ignominia.

Supós qu'haurá rebuda la circular sobre el Congrés de Llengua Catalana. L'he enviada a *La Veu*. Convendria que *La Veu* la insertás y digués alguna paraula. Ja estam entesos amb En Bardina. La *Circular* l'hem enviada a tots els principals elements catalanistes. Veurem com hi responen.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 64).

Celebrat el Congrés i inaugurat l'Institut de la Llengua Catalana o Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans —d'ara endavant IEC— el 1911, Prat n'ofereix la presidència a Alcover, prenent en consideració el prestigi —i l'empenta entusiasta— del canonge mallorquí per tirar endavant els projectes acordats relatius a la llengua catalana. Amb motiu de la promulgació de les *Normes Ortogràfiques* de l'IEC, el gener de 1913, Prat manifestà un cop més el seu ideari politicolingüístic amb aquestes paraules (1913: 151):

«Així s'ha trobat la llengua catalana en la situació d'haver de formular la seva gramàtica, depurar i completar el seu lèxic, fixar la seva ortografia, quan ja quasi totes les llengües tenien acomplida aquesta tasca, i en circumstàncies tan desfavorables com l'actual situació política de la raça, que deixa a la nostra llengua desarmada, entre dues grans influències invasores, sense escoles, sense universitats, sense dinastia i aristocràcia pròpies, sense Estat, i tenint en front vehicles de l'acció destructora d'una altra llengua, l'escola i la Universitat i la premsa i l'Estat amb tota la complexa xarxa de canalització per a influir i penetrar un poble.»

Alcover, doncs, gràcies a la insistència germànica de Schädel i als bons oficis de governant de Prat, aconseguí tirar endavant tot un seguit de projectes relacionats amb la incipient lingüística catalana, entre els quals destaquen el Congrés Internacional de la Llengua Catalana, els treballs previs a l'elaboració de la gramàtica —paralela a la del *Diccionari*—, la fundació d'un centre d'estudis filològics, així com la creació de beques d'estudi en el camp de la lingüística romànica. En aquest sentit el catalanòfil germànic escrivia a Mn. Alcover en el període previ a l'«eixida» filològica que havien de fer junts pel Pirineu català l'estiu de 1906. Bona part dels resultats d'aquella «eixida» es farien palesos en la publicació que vint-i-tres anys més tard Francesc de Borja Moll promouria amb el títol de *La flexió verbal en els dialectes catalans* (ALCOVER-MOLL, 1929-1932) —havent adquirit Alcover a Schädel els quaderns de treball que l'alemany havia elaborat en aquella primera excursió filològica. Des d'Alemanya el 14 de juny de 1905 Schädel li deia:

«[...] serviria per orientar-nos i seria la base dels nostres estudis lingüístics futurs. Ens repartiríem la feina. [...] Vós podríeu treballar en el camp de la flexió, especialment el del verb, i en el mateix viatge recollir el material necessari, transcriure'l fonèticament i fer-ne una bona publicació.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 71)

Més endavant el lingüista alemany publicà (1908c) en català a Alemanya el *Manual de fonètica catalana* —revisat i en bona part traduït per Alcover—, que els col·laboradors de l'*Obra del Diccionari* havien de considerar com una mena de «bíblia» per a la transcripció dels mots de les fitxes que enviaven a Mn. Alcover, primer directament a Palma i després a l'Oficina de l'Obra del Diccionari que dirigia Pere Barnils (1882-1933) a la Secció Filològica de l'IEC (cf. JULIÀ I MUNÉ, 1983, 1987, 2000b: 119-131).

4.1. *El Primer Congrés Internacional i la Gramàtica de la llengua catalana*

Per establir l'estat de la qüestió dels estudis de català, l'octubre de 1906 reuní uns tres mil congressistes, molts dels quals s'hi inscriviren

simplement per fer país responent al poder de convocatòria del projecte i del seu autor. Hi destacaren sobretot les ponències del mateix Alcover, i les intervencions de Pompeu Fabra. Fou tanta la projecció d'aquell vicari general mallorquí arran del Congrés que, afegida a la que ja tenia d'ençà la *Lletra de Convit*, durant molts anys fou conegut com «l'apòstol de la llengua catalana» (cf. MOLL, 1981² [1962]). Malauradament, l'assessor principal d'aquell congrés, que l'estiu abans havia acompanyat Alcover en la seva excursió per terres pirinenques, Bernhard Schädel, no hi pogué assistir per una malaltia de la seva mare que el retingué a Alemanya, però hi envià una comunicació en alemany —hi feia l'exposició del seu programa de recerca i política lingüística per al català—, que junt amb la traducció de Mn. Alcover es publicà en català a les *Actes*, aparegudes dos anys després (SCHÄDEL, 1908a). I fou precisament el lingüista alemany (1909a) qui en féu la primera ressenya, en català al «Bolletí» (*BDLC* IV: 169-174).

Cal tenir en compte que en un principi Alcover tenia la intenció de dedicar el Congrés a la *sintaxi*. Es degué a Schädel, com hem vist, en la seva reiterada i llarguíssima correspondència de l'any 1905, que canviés de parer i s'hi tractessin qüestions de diversa mena: fonètiques, sintàctiques, ortogràfiques, lèxiques, influències d'unes llengües sobre altres, etc. En la missiva del 22 de març de 1905 Schädel li feia saber:

«Els temes que hi proposeu són interessants i el seu estudi sens dubte serà de gran utilitat. Ara bé, a mi em sembla que en el tractament de determinades qüestions segurament hi mancarà base científica per a la seva resolució. Els ponents del Congrés sols podran opinar a partir de criteris personals. Què és en realitat la sintaxi catalana? Quin és exactament l'ús que fan de la llengua literària els escriptors? Quina és la pronunciació catalana, etc. etc.? Quin és l'ús lingüístic d'un gran domini dialectal que pot i ha de ser proposat com a norma? I quina és, no la tradició filològica catalana o, com diem nosaltres en alemany, el patrimoni autòcton, sinó la influència forastera? Em fa l'efecte que els ponents del Congrés no sabran donar una resposta objectiva, amb arguments sòlids, a aquestes qüestions tan cabdals. Precisament l'estudi del llibre «Diccionari de Barbrismes» m'ha fet veure que no sempre, sinó més aviat en comptades ocasions, és possible una resposta satisfactòria. Això és així perquè encara no es coneix prou bé la llengua catalana i fins avui no se n'ha explotat la seva riquesa. Estic convençut

que vós i tots els catalans il·lustrats, que volen aconseguir una llengua literària plena i promoure-la com a llengua europea de cultura, en realitat teniu el mateix objectiu i anhel que nosaltres, els estrangers que desitgem estudiar aquest idioma dins el marc de la Filologia Romànica, i que per a uns i altres és extremament necessari per damunt de tot: *l'estudi complet i científic de l'idioma català*.

Quan el català hagi estat estudiat sistemàticament en totes les seves varietats, ja no serà difícil de respondre satisfactòriament les qüestions del temari que plantegeu en el Congrés. Per això ara us suggereixo personalment els temes següents, i m'agradaria que els proposéssiu també al Congrés i, consegüentment, a tot Catalunya: *dues revistes*, una de les quals més aviat popular i de difusió [divulgadora] i l'altra científica [tècnica]; i abans que res *una obra nacional*, que jo voldria titular *La gramàtica catalana*. Una obra que tindria com a puntals les dues revistes i que s'ocuparia de la recerca sistemàtica de tot el domini lingüístic català: l'estudi filològic del material aplegat (Revista) i la seva elaboració acurada en benefici especialment de la sintaxi i l'estilística catalanes («Bolletí»). L'interès principal voldria centrar-lo en la recopilació de textos autèntics del *català vivent*, és a dir, del *dialecte* parlat pel poble (no del català castellanitzat, que se sol sentir per Barcelona). Únicament d'aquest podeu treure una sintaxi real, plena de vida.

Tot això ho podeu trobar a les tres cèdules adjuntes, que us prego que llegiu de cap a cap als vostres amics i els les traduïu al català.

Si per una tal Obra nacional us calien pel cap alt de 10 a 12 col·laboradors instruïts per a la recerca filològica, que es repartissin la feina pels diversos dominis lingüístics, i si per a una semblant Obra nacional conquistàveu el Congrés, aleshores hauríeu fet el millor que es pot fer per la llengua catalana: *haver obert l'autèntica font per a la consolidació de la llengua literària catalana.*» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 65-66)

Tres mesos més tard, el 14 de juny de 1905, a la carta més llarga i informativa de l'epistolari (28 pàgines manuscrites), Schädel elabora *in extenso* els punts tractats anteriorment i, a més, fa referència més explícitament al seu concepte de llengua literària, verdader camp de batalla alcoverià:

«Jo no volia, ben segur, identificar el *barceloní*, tal com es parla avui, amb la llengua literària. M'adono molt bé quant arrelat hi és l'element castellà. La barreja híbrida que parlen les classes socials elevades de Barcelona no entra en consideració. Tanmateix, considero

igualmente improcedent que el mallorquí o l'empordanès en bloc, és a dir, amb totes les seves propietats, es proclamí com a llengua catalana de cultura. Barcelona fou i és el centre cultural de Catalunya. D'allà li vingué a l'Edat Mitjana la seva llengua literària. Així, doncs, —això és una opinió meua i em sotmeto a una altra de millor— si el català en el futur vol ser tingut per una llengua de cultura, haurà de prendre com a base el barceloní. Allà on el barceloní presenta trets *no catalans*, en fonètica, morfologia, sintaxi, lèxic i estil (i això només es podrà saber i demostrar quan *tots* els dialectes s'hagin estudiat amb precisió), és on cal recórrer als dialectes que presenten trets més genuïns. El darrer objectiu de tot el moviment penso que hauria de ser l'arreglada de la llengua catalana *autèntica*. Per tant, l'estudi de la literatura catalana antiga i els dialectes moderns és prioritari i *indispensable*.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 75-76)

Vegem també sobre aquesta qüestió la carta que li adreçà Joaquim Ruyra amb data 10-III-1906, transcrita més avall.

4.2. *L'institut de recerca lingüística i les beques per a l'estudi de la lingüística romànica*

A la mateixa carta (14-VI-1905) Schädel insisteix en la seva idea d'un centre de recerca filològica i perfila la proposta de creació d'un institut de la llengua catalana:

«[...] Faig la proposta següent:

a) La Junta resol amb tota promptitud la creació d'un *Institut pour l'étude de la langue catalane et de ses dialectes* (vegeu la cèdula n° 1, § 6). Us faig aquesta proposta perquè després de la lectura de la vostra darrera carta, jo també sens dubte sóc de l'opinió que d'aquells que s'afegiran a la Junta, plens d'entusiasme i simpatia per la causa, no tots posseiran els *coneixements filològics* necessaris per dur a terme estudis lingüístics. Aquest Institut cal que treballi amb uns criteris rigorosament científics. Hi ha la qüestió d'estudiar l'estructura de la llengua catalana d'avui amb tots els seus dialectes i la publicació dels resultats de l'estudi a la «Revue Catalane». Com a base de les publicacions de la «Revue Catalane», que tindran caràcter *filològic*, es publicaran al *Bolletí*, l'òrgan principal de la Junta, aquells treballs amb una finalitat més

aviat *pràctica*, de promoció de la llengua literària catalana. D'aquesta manera podríem establir tot seguit cadascuna de les fases de l'obra nacional:

- I. L'estudi filològic de la llengua catalana en la seva totalitat per mitjà de l'Institut.
- II. La publicació dels treballs de l'Institut a la «Revue Catalane».
- III. L'elaboració i depuració de la llengua literària catalana a través de les publicacions del «Bolletí», que continuament podrà obtenir de la «Revue Catalane».
- IV. L'aprofitament de les conclusions del «Bolletí» per a la producció literària del present i del futur.

(Observo amb gran alegria, per la vostra carta, que vós i els vostres amics us heu convençut que només amb criteris lingüístics sòlids es pot fer un estudi seriós de la llengua catalana!)

La vostra consideració, que a Catalunya no hi ha el nombre *necessari* de gent que tingui la formació adequada per a l'estudi dels dialectes, no em sembla prou fonamentada. Si 5 o 6 homes col·laboren en aquest estudi, *ja n'hi ha prou*. Jo us demano, a vós i als altres senyors que confiïn en la meua experiència filològica i m'encarreguin l'organització d'aquest Institut per a la investigació de la llengua catalana i els seus dialectes. Estic disposat a posar totes les *meves forces* al servei d'aquest Institut, és a dir, ja ara, en el decurs de 1905, puc traçar el seu pla de treball, atreure'n els col·laboradors i organitzar-ne les tasques. Us prego que feu saber això als vostres amics i que em contesteu tan aviat com pugueu si hi estan d'acord. [...]

Al Congrés parlaré sobre l'objectiu i el sistema de treball de l'Institut per a l'estudi de la llengua catalana i els seus dialectes.

4.) A Palma abans, durant i després del Congrés, ensinistraria filològicament els col·laboradors de l'Institut. (Haurien d'aprendre a transcriure fonèticament, a conèixer les *l·listes de paraules* i sobretot a saber estudiar les formes, els sons i la sintaxi dels dialectes, tot molt *sistemàticament*, etc.)» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 69-70)

També a la insistència de Schädel es deu la convocatòria de les primeres beques (conegudes aleshores com a 'estipendis') per a joves lingüistes a fi de formar-se en lingüística romànica a Alemanya. Alcover vetllà per l'ensenyament reglat d'uns estudis que ell, després d'aprendre alemany, havia hagut de fer pel seu compte amb les dificultats que

necessàriament això comportava. A l'esmentada carta del 14 de juny de 1905 Schädel li fa per primer cop la proposta de beques:

«A més, no seria possible temps a venir que joves catalans, d'universitats catalanes i motivats científicament, fossin enviats a Alemanya per adquirir-hi una sòlida formació filològica i fer servir posteriorment els seus coneixements per a l'estudi de la història de la llengua i la literatura catalanes? En tal cas vindrien a Halle i jo cada semestre els donaria un curs especial d'història de la llengua catalana. A Leipzig, per exemple, hi ha sempre una colla d'estudiants romanesos que treballen en un institut que s'hi ha creat per a la investigació de la llengua i els dialectes romanesos.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 76)

Més endavant acaben de perfilar el projecte i, com ja he indicat recentment (2000b: 102-109), Schädel elabora un *Memoràndum*, que degudament traduït per Mn. Alcover —durant la seva estada a Halle el 1907— trameten a Prat de la Riba, el qual des de la presidència de la Diputació de Barcelona en propicia l'aprovació aquell mateix any, de manera que el concurs per als 'estipendis de filologia' es proposa per a l'octubre de 1908 (cf. SCHÄDEL, 1908d).

Els becaris que gaudiren de les tres primeres beques de lingüística de la nostra història (1908-1912), Barnils, Griera i Montoliu, s'incorporaren a les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC un cop retornats d'Alemanya i França i contribuïren a elaborar diversos projectes lexicogràfics i dialectològics, entre d'altres.⁵ Tanmateix, la seva contribució al projecte paral·lel, el de la *Gramàtica* —des de les pàgines del «Butlletí de Dialectologia Catalana» de l'IEC, on no publicà mai Alcover— no fou tan rellevant i el lingüista mallorquí hagué de refiar-se quasi exclusivament de la seva formació i dedicació per tirar-lo endavant per mitjà de diversos treballs d'envergadura i èxit variables.

No hem d'oblidar tampoc la tasca de promoció i formació, així com de la difusió de l'obra, de joves investigadors entre els seus col·laboradors de l'Obra del Diccionari més actius —'els de poca son'— com succeí amb el lleidatà Ramon Arqués i Arrufat (1874-1956).

5. Se'n pot consultar la correspondència amb Alcover a Julià i Muné (1986).

5. LA TASCA PRÈVIA A L'ELABORACIÓ DE LA GRAMÀTICA

5.1. *Adquirir la metodologia lingüística apropiada a partir de la lingüística romànica*

Alcover va ser conscient des del primer moment que per treballar en filologia calia tenir uns coneixements i una formació específica en lingüística, que, com hem vist, ell personalment anà adquirint de mica en mica. Primer ho féu de la mà de Tomàs Forteza i després seguint els consells de Bernhard Schädell, concretament a través dels euroviatges d'estudi i indirectament, com acabem de veure, a través del projecte de beques de lingüística amb un programa de sis semestres per a tres 'estipendiats' patrocinat per la Diputació de Barcelona.

5.2. *Estudiar la llengua viva (oral) amb l'«escorcoll» dialectal complet i «escatar» les dades recollides per a la seva publicació*

Un dels aspectes més valorats des de l'òptica actual, i que avui té plena vigència entre els lingüistes, és l'interès que ja aleshores Alcover tenia per la llengua oral i el parlar vivent de totes les contrades —actualment parlaríem d'elaboració de corpus lingüístics—, que en definitiva conformen l'autèntica manifestació del llenguatge humà. En aquest sentit diferia dels seus coetanis catalans, entre els quals se solia parlar més atenció a la normativització de la llengua escrita i a partir, a més, de les manifestacions orals quasi exclusives d'un sol parlar: el barceloní,⁶ que havia de constituir la base del que esdevindria la llengua literària i que avui coneixem com a llengua estàndard. No cal dir que Alcover era del tot oposat a aquest plantejament exclusiu —vegeu, tanmateix, el parer de Schädell expressat més amunt— i era un defensor a ultrança de la llengua oral amb tots els seus dialectes sense exclusió, que posava a la mateixa alçada que la dels monuments escrits medievals. Aquesta fou una de les causes de les futures discrepàncies i des-

6. Per a més informació, vegeu Antoni Ferrando (2000: 279-340).

avinences amb els seus companys de l'IEC, com és prou sabut. En un dels apartats de la *Lletra de Convit* hi deia (1902 [1901]: 22-23):

«La secció del llenguatge vivent es importantíssima, capital. [...]

Sí; ben estudiat el llenguatge vivent a Catalunya, a-n el Rosselló, a Mallorca, a València, ben cercats tots els recons de l'antiga nacionalitat catalana, encara resulta l'idioma riquíssim y no impossible de restablir son primitiu imperi, pompa y esplendor. La qüestió es cercar, rastretjar, enforinyar per tot, no deixar cap reconet, aficar el nas per on se vulla, a fi de replegar, de remassar tot lo que hi haja, y llavò fer la triadella.»

I l'any següent —agost de 1902— insisteix en la rellevància de la pronúncia de la comunitat de parla (*BDLC* I: 139-140):

«La pronunciació popular té una importancia suma, una trascendencia capital. La pronunciació popular ha donat origen a les llengües derivades, que son totes les que's parlen avui. L'estudi de la pronunciació popular ha donat origen a la filologia en bona part.

La pronunciació popular ha donat origen, ha formades les llengües. Les llengües no son obra dels sabis ni de les academies. Els sabis, les academies reglamentarán una llengua, formularán la seva gramática: ara formar la llengua, produïrla, sols ho sap fer el poble. [...] les formen parlant, enraonant.»

Per a l'estudi del català parlat del moment —i sovint també de la seva relació amb el català medieval— Alcover comptava amb el testimoni impagable d'algun creador contemporani interessat per la llengua col·loquial i les qüestions gramaticals, a més de ser generalment un bon col·laborador de l'Obra del Diccionari. Aquest fou el cas de Joaquim Ruyra (1858-1939), la correspondència del qual amb Alcover ens il·lustra de forma diàfana aquest aspecte de la parla vivent i l'expressió clàssica en relació amb les inquietuds lingüístiques. L'escriptor se li adreçà en un principi per fer-li unes consultes d'índole gramatical (21-IV-1905), atesa l'autoritat lingüística adquirida per Alcover després de la publicació de les *Questions* de 1903, i més endavant (10-III-1906) amb motiu de la preparació de la comunicació que l'autor gironí presentà al PCILC amb el títol *La nostra llengua en les obres*

literaries (1908: 477-484). Pel seu interès transcripció senceres aquestes missives de l'epistolari Ruyra a Antoni M. Alcover.⁷

[21-IV-1905]

«Barcelona, 21 Abril de 1905

R^t Mⁿ Antoni Mª Alcover

Respectable y estimat senyor meu: Dⁿ Joan Rosselló va entregar-me de part vostra l'estiu passat tres volums de «Rondalles mallorquines» que he llegit ab la major delectació.

Han passat (Son passats?) mesos y mesos y encara os devia les gracies. Ara os les dono ab tot el cor, pregantvos que perdoneu la meva tardansa, motivada per viatges y altres causes, que no son de bon explicar en una carta.

Jo visc en un pahis, ahont se parla un llenguatge molt semblant al mallorquí, si be ja forsa degenerat y que's va perdent de dia en dia. Pudeu comptar si'm plaurá el mallorquí, en el qual veig l'ideal, el veritable motllo d'aquell llenguatge, que m'era estat tan agradós al paladar-jarlo en les resquicies, que'n quedavan en el meu poble. El llenguatge de les vostres rondalles es el llenguatge dels blanenchs d'alguns anys enrera. Encara moltes locucions d'elles están en boca d'ells. Quin llenguatge mes rich!

Vos escriviu el catalá classich. Viviu en un poble menus corromput que'l nostre y sou per altra part un sabi. Quasi'm dono vergonya de parlar ab vos de llenguatge. Quantes heretgies haureu trobades en la meva obreta «Marines y boscatges»! Jo cada dia n'hi descobreixo de noves y aixó que no ting un ull tan expert com el vostre. Oy que es un disbarat, per exemple, la frase - «allí ahont s'es apuntada la escopeta»? Aquesta oració no es propiament reflexiva, ja que la escopeta no s'apunta a si mateixa. Me sembla que'ls antichs haurien dit: allí, ahont hom ha apuntada la escopeta. Hauria estat be dir: allí ahont s'ha apuntat la escopeta" ó «allí ahont s'ha apuntada la escopeta»?

M'agradaria que'm diguesseu quelcóm d'aquestes oracions impersonals que prenen la forma reflexiva. ¿Se pot dir: se son escrites sobre aixó moltes histories"? Aixó no es un reflexiu sinó de forma, ja que'l subjecte ideal de la oració no son les histories, sinó, d'una manera impersonal, els que les han escrites.

7. Els originals es conserven al Fons Alcover-Moll de l'Arxiu del Regne de Mallorca a Palma. Per a la relació de l'epistolari complet Ruyra>Alcover, vegeu JULIÀ I MUNÉ (2000a: 43-44).

La vostra admirable obra “Questions de llengua y literatura catalanes” ha causat un trasbals immens en la meua intel·ligència: tant que densá que l’he llegida no m’atreveixo a escriure, perquè, si accepto en tot la vostra lliissó, me sento desnaturalisat y arcaich y si no la accepto, me sembla que peco.

Respecte a les oracions del aussiliar haver, els que parlan millor, de les comarques qu’he conegudes, fan concordar sempre’l participi ab el pronom en acusatiu, y sols devegades y d’una manera capritxosa ab el terme d’acció, que no sia pronominal.

Es corrent dir:

- Has rebut una carta?
- L’he rebuda.
- Has escrit may articles?
- N’he escrits.

Si’s contesta repetint el terme d’acció se diu:

- He rebut una carta.
- He escrit articles.

Els que parlan millor dirán a voltes: [“]he rebuda una carta” y a voltes [“]he rebut una carta[”].

Jo vaig establir pera la meua escriptura les següents retgles:

1ª Quan el terme d’acció es pronominal concordar-hi sempre’l participi.

2ª Quan el terme d’acció vagi davant del participi[pi] concordarhi aquest per regla general, deixant sols de ferho per rahons de eufonia o elegancia.

3ª Quan el terme d’acció vagi darrera’l participi no fer mai la concordança sinó per rahons d’elegancia o d’eufonia.

Aquesta llivertat jo la trobo rica y hermosa dintre la llengua y no ting pas ganes de renunciarhi.

Trobo elegant dir:

- La sang de les venes li hauria donat, si me l’hagués demanada, fugint de la aliteració en ada [.]

Respecte del us del auxiliar *esser* no sabia per quines mars navegava y ara la vostra obra m’ha donat llum. Vaig estudiant. Estich desitjós de ferne un bon us.

Perdó si vos amohino y si dich algun disbarat.

Os vull exposar una qüestió gramatical, de la qual no'n trobo cap indicació en la vostra obra.

A Mallorca y en molts punts de Catalunya el datiu dels pronoms ell y ella pren la forma meteixa que l'acusatiu.

—Els donaré pa = Els-e donaré pa.

—En la meua terra y algunes altres aquest datiu plural conserva la i del *illi* llatí.

Nosaltres dihem:

—Els hi donaré pa.

Aquest hi, encara que per costum, que'm sembla dolenta, l'escrivim ab h, no té res que veure ab l'adverbi de lloch; per mi, com he dit, es la i de *illi* y no la deixem may en cap datiu, maldament suprimim les altres lletres del pronom y maldament la treguem de lloch ab una llivertat tota catalana.

—Convé donalshi pa

—Analshi ó anarlosi al darrera.

La prova de que aquesta i es del datiu es que la usém sempre que la oració feta per singular reclamaria l'us del pronom datiu «li».

Ara be, jo crech que en aquests casos s'hauria d'escrivre sense h, aixís:

Els-i donaré pa.

Els-i aniré al darrera.

Donarlos-i pa

Anar-los-i al darrera.

Donals-i pa

Anals-i al darrera.

Convé donals-en-i de pa.

I aixís aquesta i del datiu no's confondria ab la del adverbi de lloch.

—Els hi he trobats.

que vol dir

—Els he allí trobats.

Aquesta i del datiu podria escriures ab h quan va sola per haver caygut les altres lletres del pronom com en la frase

— Deu n'hi do.

Mes, quan no indica cayguda de cap lletra ¿a qué ve la hach?

M'agradaria que Vos me donguesseu la vostra opinió sobre aquest punt.

Si us vuleu convencer de la existencia d'aquest datiu pronominal en plural a la meva terra, llegiu "Marines y boscatges" y, si pareu ment, veureu que no s'hi usa un sol datiu d'aquestus que no porti la i. Van totes escrites "hi" No'm vaig atrevir a suprimir la hach, per mes que m'hi repugnava, perquè jo (ben al revés d'altres que desseguida's creuhen ab dret de fer innovacions) crech que s'ha d'anar molt tocat y posat en rompre costums establertes.

Aquesta forma de datiu, de que os parlo, es també la dominant a Barcelona.

Aprofito aquesta ocasió per oferirvos la meva casa: Riego-19-pral-1^a -Gracia-Barcelona, ahont estich durant Maig y part de Juny, y la de Blanes anomenada ca'n Creus.

Disposeu de vostre admirador y SS q.l.v.m.b.

J. Ruyra O.

21 Abril 1905»

[10-III-1906]

Contestada 19 abril

«S^r Dⁿ Antoni Mª Alcover

Molt estimat y respectable S^r meu: he rebut la seva postal y, encara que es dificil condensar el meu pensament sobre llenguatge en una carta, provaré de donarnhi alguna idea. La materia es tan embrollada que he tingut de refer el meu discurs set o vuyt vegades y ara l'estich escrivint una altra de bell nou. No en tots els punts hi veig encara prou clar.

De totes passades estich convenut d'una cosa: de que la obra de V. es gran y no pot deixar d'esser profitosa. V. ens r[ec]orda les formes verament castisses del catalá y encara no arcayques sinó existents en el llenguatge parlat d'assí o allá de Catalunya. Aquesta obra, sia qualsevulla la influencia que exerceixi en els literats, no pot deixar d'exercirni. Proseguéixila ab fe y entusiasme. Ella en el meu concepte posa a V. no sols a cap de fila dels filólechs catalans, sinó que'l fa digne de figurar entre'ls primers de tot el mon.

Que la cayguda del auxiliar esser en els reflexius y en els verbs de moviment, que antanyasses el portavan y que encara avuy no l'han perdut pertot arreu, es deguda a la influencia castellana, no hi ting cap dubte: en podem posar les mans al foch. També es deguda a la influencia castellana la preposició a del acusatiu. Respecte a castellanisació estich conforme en quasi tot lo que V. senyala en ses sabies obres. Res-

pecte a la concordansa del participi ab el terme d'acció en els verbs actius d'auxiliar haver, si be entench que principalment es deguda a influència castellana, me decanto a creure que tal vegada també hauria més o menys esdevingut per evolució interna; el fet de que quasi totes les llengües de rel llatina hagin afluixat en aquest punt; me senyala que hi ha d'haver una rahó d'ordre general, que ho motivi.⁸

Peró, per mi, el llenguatge literari no ha d'adoptar per precisió aquesta mena de depuracions. Si'ls inglesos haguessen volgut desfrancesar la seva llengua ¿ahont haurían anat a parar? No n'hi ha de llengües pures. En el mateix catalá hi ha grecismes, germanismes, semitismes, barbarismes de totes menas, que si en els temps respectius de la llur aparició fossin estats espurgats ens haurían deixada una llengua tota diferenta de com la tenim avuy día. Y el castellá, aquesta influència secular, que ha pesat sobre nosaltres, sobre tot durant les centúries d'estroncament literari, ha d'haver fortament modificat el nostre idioma. Y aixís es, almenys en la Catalunya continental. Y no pot pas esser que prescindim d'aquest fet viu y diguéim: aquí no ha passat res, la nostra sintáxis es la mateixa del sigle xiv. No ho es, de fet no ho es. Nosaltres (y encara jo ting mes mentalitats pures que la generalitat dels catalans continentals) no la sentim la sintáxis del sigle xiv. Hi podem escriure, però ab depressió mental, aixís com podem escriure en castellá o en llatí; però si vulem escriure desfogadament no'ns podem apartar del nostre dialecte, pur o impur que ell sia.

Y dintre aquest dialecte, dintre les formes dominants de la escola Barcelonina, anem fent totes les millores literaries que podem.

Y quina escola triomfará? La pura o la impura? Només ho sap Deu, que es senyor de les llengües. Triomfará la que tingui mes inspirats. La qüestió de puresa o impuresa no té gayre mes valor que'l de una preocupació. La llengua s'ha de posar al servey del pensament, no'l pensament al servey de la llengua. Hem d'escriure en el llenguatge en que millor poguem expressar les nostres mentalitats, no en un llenguatge après ab regles y artificis, sinó en el que'ns sia fundament sentit.

Jo crech que la escola barcelonina faría mal de refusar sistemàticament totes les formes sintáxiques que no sian les dominants en ella; crech que, a manera qu's vagin aprenent y sentint, pot incorporar totes aquelles formes pures que no impliquin contradicció mental en el patró general de la escola. Sobre aquest punt faig un exámen. Mes, entench que ningú deu fer violència a la seva mentalitat en punts sobre'ls

8. Observem la coincidència de parer amb Pompeu Fabra, que aquest posarà de manifest amb l'esmena a la ponència d'Alcover (1908f) en el PCILC (1908: 129).

quals els escriptors de totes les escoles no estiguin d'acord. Entench que en els pobles el moment de la poesia es anterior al de la gramàtica y que no's pot sentar cap principi gramatical ferm en materies, sobre les quals els *inspirats* (poetes o prosadors) no estiguin d'acort.

Veli aquí exposada (forsa deslligadament) en substancia la meua idea. M'agradaria llegirli el discurs. Jo no'm penso pas que sia l'Evangeli; pero dich en ell llealment lo que penso, sense callarme res, ni en pro, ni en contra de cap escola. De V. afm. amich y SS q b s m

J. Ruyra O.

Málaga 10 Mars 1906

P.S. Me sembla mentida que hi hagi un mala-ànima que posi bombes a casa de V. Me'n faig creus. L'enhorabona de no haver resultat ab dany. Que Deu el guardi sempre pera be de la patria y de les lletres.»

5.3. Anàlisi dels 'monuments' medievals de la nostra literatura

L'altre puntal en què recolzava el tríode de la gramàtica alcoveriana, que ja es manifestava en l'inquisitiu Ruyra, era l'estudi del català medieval recollit en les obres literàries dels nostres segles d'or medievals, des de Ramon Llull a Bernat Metge, passant per Ausiàs March i Joanot Martorell, entre tants d'altres. Així, doncs, Alcover estava convençut que l'èxit del projecte de gramàtica depenia, a més de la bona formació en lingüística, en la capacitació per a l'edició i la crítica textuals tenint com a punt de partida sobretot el català escrit de què podia sentir-se més orgullós, tot i haver de recular molts segles. En aquest aspecte una de les relacions més fructíferes la tingué amb els treballs sobre el català medieval del lingüista i traductor anglòfil Alfons Par (1879-1936), especialment el relatiu a la sintaxi de Bernat Metge (1923). Hi mantingué una breu correspondència, en què destaca l'interès de Par per la llengua antiga i les consultes que al respecte li féu a «l'apòstol de la llengua» durant el mes en què es desenvolupà el PCILC. En aquest sentit se li adreçava Par a mitjan octubre de 1906:

«Es lo cas que molt aficionat desde petit a la filosofia, vulguí conèixer temps enrera les obres de'n Llull: m'hi posí de ferm y vaig fer

una serie de remarques y anotacions subjectives [...] vaig pendre també «gran res de» notes gramaticals: que considerant-les d'interès, me proposí arranjar de modo que formessin una «gramatica Luliana» en la que derrere de quiscuna de les parts de la oració, s'hi trobarien tots els mots lulians dignes de menció, trets per mi dels tres primers volums publicats fins are.

Axis, per exemple en lo verb i estudiaria primer los temps, modos, conjugació etc. y seguiria lo vocabulari dels verbs, qu'à mon judici merexessin remarcar, fixant-me especialment en los sentits ab que s'esmersen en la Filosofia luliana. Seria, doncs, una gramàtica y vocabulari à l'hora.

Comensí la tasca pel vocabulari del nom y de l'adjectiu. Darrera de cada mot hi posí lo nom corresponent a la mateixa arrel en Llatí, Castellà, Francès, Anglès y algunes voltes Italià, grec y Provensal. Ma coneixensa de l'anglès me permetè aprofitarme dels magnífics treballs de'n John Webster sobre tot y altres.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 100)

Alcover li respongué el 20 d'octubre⁹ i seguidament tenim una nova carta de Par, en què insisteix en la seva gramàtica luliana i li mostra interès pel català medieval més apropiat per a les seves traduccions de l'anglès. Amb data 24 d'octubre de 1906, li deia Par:

«M'he fet molts tips d'estudiar gramàtica principalment anglesa per lo que *de temps* me sembla no faria cap bunyol si assajés de fer una gramàtica luliana. Axo si, ab temps, car jo estic ocupadíssim en altres quefers de la vida material y no em lleu gayre pera esmersarme en questions literaries. Ademes (y crec es lo pitjor) he estat y continuo encare (anc que menys) essent molt delicat y no puc cansarme gens.

Avans que tot axó he de fer una traducció catalana de la tragedia de Shakespeare «Lo Rey Lear» de la que sols tinc termenades 8 planes de text ab altres tantes de notes. Es un autor qu'em plau tant y ensemps en una obra tan estupenda que procedixo ab tota cura en la part catalana (sens dupte la mes dificultosa). Com que la obra es del segle XVII o sia del bell comensament de la renaixensa anglesa es evident que deu ser traduïda castisament ab la sintaxis y fraseologia dels segles XIII al XVI, (edat d'or de la literatura catalana) en tot allò ahon no hi encaixi lo actual. La traducció doncs no serà en català absolutament antic, mes ne

9. Ho sabem per l'anotació del destinatari Alcover al marge superior dret de la carta. Per dissort la correspondència rebuda per Par s'ha perdut irremeiablement.

conservarà sens dupte lo caracter, encaixant ab l'original. Pot compendre si una cosa axis es dificil y els tips que m'he fets de regirar les obres d'en Lull, J. Martorell, Jaume el Conqueridor, Muntaner, etc. Curial etc. Emperó hi estic entusiasmat y prego molt à Deu me dongui forces pera durla a terme. Me refio dels amics aciensats: axis lo mellor coneixedor y coleccionador d'indumentaria de Barcelona està a ma disposició pera tot lo referent a trajos: haurè de recorrer, segons m'han dit, al Sr. Obrador (Mateu) pera ferli una consulta sobre «tractaments»: no'l conec mes l'amic Carner me prometé que m'hi recomanaria. Igualment cerco algun text de escenes de bufons, folls y jutglars y crec qu'aquest punt me l'aclarirà en Bofarull.» (JULIÀ I MUNÉ, 2000a: 101-102)

6. L'EVOLUCIÓ DE LA LINGÜÍSTICA ALCOVERIANA I ELS SEUS ESTUDIS GRAMATICALS PUBLICATS

A la Taula I, que s'adjunta més endavant, s'estableix la classificació de les aportacions alcoverianes a la gramàtica catalana (cf. les referències indicades a la *Bibliografia gramatical d'Antoni M. Alcover*). S'hi poden observar les possibles *fases quinquennals* en què sembla que s'anà desenvolupant la tasca lingüística de Mn. Alcover, amb uns anys que marquen els punts àlgids de cada període. En aquesta taula, s'hi poden observar dos requadres seleccionats especialment, que s'il·lustren al seu torn amb les Taules II i III. La Taula II fa referència a la relació d'Alcover amb la Secció Filològica de l'IEC, que va presidir, com és sabut, entre 1911 i 1918. S'hi reflecteix que la tasca gramatical del filòleg mallorquí es desenvolupà totalment al marge de la institució que va presidir, a diferència de Pompeu Fabra, que hi realitzà tot el seu programa de codificació lingüística. Observi's que la dedicació d'Alcover es duia a terme bàsicament a través de l'*Oficina del Diccionari General* i del seu òrgan, el «Butlletí de Dialectologia Catalana», la direcció dels quals, com hem dit, havia estat confiada a Pere Barnils des de l'inici fins al 1916, en què es començà a estudiar 'la calaixera', que Mn. Alcover havia traslladat de Palma a Barcelona. Ara bé, aquest era el projecte del *Diccionari*. Pel que fa a la *Gramàtica*, els escrits més rellevants d'Alcover s'elaboraren i es difongueren fora de la Secció, bé perquè aquesta encara no existia (en el cas de les *Ques-*

tions de 1903, de les ponències del Congrés de l'any 1906 o *Una mica de Dialectologia catalana...* de 1909), bé perquè es publicaren al «Bollletí» de Palma o per altres mitjans aliens a l'IEC, com en el cas dels projectes gramaticals de més abast: l'edició de l'esperada *Gramàtica* de Forteza (1915) i especialment el projecte més reeixit: *La flexió verbal dels dialectes catalans* (1929-32/1999-2001), com veurem més endavant.

L'*obra gramatical*, doncs, constitueix un projecte no consolidat d'Antoni M. Alcover, a qui de ben segur hauria agradat de completar la *Gramàtica* de Tomàs Forteza amb la *sintaxi* que hi mancava a l'obra que, com hem vist, havia començat a publicar-se durant la darrera dècada del segle anterior (1892-1898), però que no veié la llum definitivament fins al cap de disset anys. Aquest repte segurament el neguitejà al llarg de la seva vida. D'una banda no era gens fàcil superar la *Fonologia* i la *Morfologia* de Forteza —el llistó havia quedat molt alt—,¹⁰ si no era ampliant les dades dialectològiques, que Alcover estava en condicions de fer amb prou autoritat; de l'altra, i per raons diametralment oposades, calia elaborar una *sintaxi* que estigués a l'alçada de les dues primeres parts. D'aquest tercer nivell de la gramàtica, considerat per Alcover com el seu pal de paller —a mitjan segle Chomsky (1957) en consagraria el concepte—, es disposava de menys dades empíriques i sempre el considerà tan important com difícil de tractar, sobretot després de l'ensopagada amb les esmenes fabrianes a les seves ponències del PCILC.

De fet, podem considerar que inicià els estudis gramaticals amb *Questions de llengua y literatura catalana* (1903): un "article" de 350 pàgines en resposta al de Ramón Menéndez Pidal publicat a «El Imparcial» de Madrid el 15 de desembre de 1902 i titulat *Cataluña bilingüe*, on el filòleg hispànic assegurava que el català no era gaire més que una varietat del castellà, sense gramàtica pròpia. La preparació d'aquella extensa resposta representà la primera etapa de la formació

10. Malauradament, segons es lamenta Alcover, sembla que es difongué poc, en bona part segurament pel període bèl·lic, en plena guerra europea, i pel lloc, fora del continent, en què es publicà: «... ab tot i esser baratíssima: un tom de 680 planes en fol menor per QUATRE PESSETES I MITJA.» (ALCOVER, 1924: 6)

lingüística autodidàctica d'Alcover, després de la introducció que n'havia rebut de Tomàs Forteza uns anys abans, com ja hem comentat.

Vegem, a continuació, per nivells i de forma esquemàtica els aspectes més rellevants de les aportacions alcoverianes a la gramàtica catalana.

6.1. Fonètica

Demostrà ser un fonetista intuïtiu i alhora ben documentat. Des dels primers números del «Bolletí» procura informar els seus lectors, en definitiva els col·laboradors de l'Obra del Diccionari, respecte a la pronúncia del català, insistint en la importància de la 'pronunciació popular' i en l'origen, formació i desenvolupament de la nostra parla:

«La pronunciació popular té una importància suma, una transcendència capital. [...] Y com els sons vocals i consonants de que se componen les paraules pronunciades, son de diferents classes, segons l'orgue amb que principalment se pronuncien, y los del metex orgue oferexen diferents graus y més o manco intensidat; y, per les eczigençies y necessitats del organisme y altres causes esternes, sufrexen diverses modificacions y alteracions, que resulten la cosa més natural del mon y succeexen d'una manera constant, però amb alguna complicació per els diversos agents que hi intervenen; axò fa que alterantse y modificantse els sons vocals i consonants, que son els elements de les paraules, resulten alterades i modificades les paraules metexes. Y com aquells sons son tants y tantes les combinacions que's poden formar, y, segons siguen aquestes serán les modificacions y alteracions de dits sons; succeex que per mil circumstancies les mes diverses, a un punt predominen unes modificacions y alteracions, y a un altre punt en predominen unes altres; y d'aquí resulta que les metexes paraules, per les diferents modificacions sufrides, prenen fesomies y estructures diferents, y d'aquí provenen les varietats dialectals que presenta un metex idioma y la multiplicat de idiomes germans, nats de idiomes anteriors.» (1902c: 140)

D'altra banda, només cal remetre'ns a la ressenya del capítol *Das Catalanische* del manual de Gustav Gröber en les dues edicions, a càrrec de Morel-Fatio i Saröihandy respectivament: *Una mica de Dialectologia...* (1909). No oblidem que la ressenya es limita a la part de fo-

nètica —la realment revisada i refeta per Saroïhandy— i que triplica en extensió el text original.

En altres ocasions els seus textos gramaticals ja presenten una redacció pròpia d'un tractat de gramàtica descriptiva. Les *Notes de Gramàtica Catalana* (1920b), força més elaborades respecte al fragment anterior, del 1902, hauria pogut constituir una bona part del capítol de la descripció vocàlica dels sons del català, resseguint la seva evolució des del llatí i indicant aspectes prosòdics tan rellevants com l'accent i la síl·laba.

Alcover fou, a més, un promotor entusiasta de la fonètica experimental i aplicada, així com del primer Laboratori de Fonètica Experimental —com he indicat en altres llocs (JULIÀ I MUNÉ, 1987, 2000b: 47-75, 131-151) i es pot veure a Carrera (2001)—, que va dirigir el seu fidel deixeble Pere Barnils a les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC entre el 1913 i el 1918 (cf. la Taula II).

6.2. Morfologia

A part del breu capítol de morfologia contrastiva (1903b: 448-460) i d'alguns treballs de caràcter fonocodialectològic d'abast reduït (p.e. 1902d), destaca la conjugació dialectal dels verbs, que, com he avançat, constitueix el projecte gramatical més reeixit: *La flexió verbal dels dialectes catalans* (1929-32/1999-2001). A la Taula III s'esbossa en tres columnes l'autoria compartida, al llarg de quasi un segle, d'aquest projecte de morfologia verbal a partir de la parla vivent de totes les contrades del domini lingüístic. L'inicià Mn. Alcover, acompanyat del seu assessor alemany Bernhard Schädel, l'estiu de 1906 amb la seva 'eixida filològica' per les comarques pirinenques. La recollida de dades prosseguí durant més de vint anys amb tot un seguit d'excursions filològiques que ompliren una dotzena de quaderns que demostren com duia a terme el treball de camp un lingüista innovador que perseguia la dada lingüística real, 'trescant' sobre el terreny, anant força més enllà dels 'escorcolls' arxivístics i fornint amb les seves anotacions informació lingüística valuosa (cf. PEREA, 2001c). Enllestida aquella primera fase i quan la salut li va començar a fallar, Francesc de B. Moll va iniciar la

publicació dels resultats d'aquella ingent recerca. La mort de Mn. Alcover n'estroncà l'edició i calgué esperar quasi set dècades perquè amb un nou canvi de segle, amb nous mitjans de tractament de dades i amb un nou tipus d'investigador —ara ja investigadora!— es dugués a terme l'edició definitiva de mans de Maria Pilar Perea (1999c, 2001a).¹¹ D'ara endavant, doncs, és obvi que caldrà referir-se al projecte alcove-rià de la flexió verbal com el treball i l'obra d'Alcover-Moll-Perea.

6.3. *Sintaxi*

Cal tenir en compte l'obsessió d'Alcover per la compleció de l'esmentada *Gramàtica* de Forteza, mancada precisament de la *sintaxi*. No oblidem, d'altra banda, que en un principi tenia la intenció de dedicar el PCILC de 1906 a la *sintaxi*. Es degué a Schädell, com hem vist, que canviés de parer i s'hi tractessin qüestions de diversa mena.

D'altra banda, deixà clar novament quins eren els temes clau —*lleis sintàctiques* que en deia ell— de la sintaxi en les darreres pàgines del reiteradament esmentat *Pròleg* a l'obra de Forteza (1915: lxxxii) i que ja es tractaren nou anys abans en el PCILC:

«Aquestes lleis són: a) l'ús de l'auxiliar *esser* per fer els temps composts de la veu activa dels verbs reflexius i de certs verbs intransitius que expressen moviment local o cert estat d'immanència, b) la concordança del participi amb el terme d'acció, tant si aquest va davant aquell com si li va darrera, c) l'omisió, de la proposició (*sic*) *a* pel terme d'acció en acusatiu de les *oracions d'activa*; d) la raresa casi absoluta de la veu passiva dins la llengua viva i dins els escriptors catalans anteriors an el sigle *xvi*, es a dir, durant l'edat d'or de la nostra Llengua.»

Resumint, doncs, i d'acord amb la Taula I, caldria partir de diferents tipus de fonts a l'hora d'establir la naturalesa i destriar l'essència dels estudis gramaticals duts a terme per Antoni M. Alcover:

— Articles extensos (1903, *Questions...*; 1909, *Una mica de...*; 1929-1932, *Flexió verbal*)

11. Vegeu-ne la ressenya de qui subscriu a «Estudis Romànics», XXIV (2002).

- Ponències (1908f, g) i articles més reduïts i específics
- Ressenyes de gramàtiques i tractats diversos (EMILI VALLÈS (1905b), JOAN BARDINA (1908b), BERNHARD SCHÄDEL (1908d), etc.)
- *Pròleg* de la *Gramàtica* de Forteza (1892-1898/1914-1915)
- Quaderns de camp omplerts durant les eixides filològiques (1900-1928) [cf. PEREA, 1999c i 2001c]
- Dietaris de viatges: els ‘euroviatges’ d’estudi (1907, 1912 i 1913)
- Epistolaris ‘lingüístics’ —malauradament parcials, ja que sovint disposem només dels rebuts per Alcover—, en especial els de Schädel (1905-1925), Menéndez Pidal (1904-1925), Ruyra (1905-1919), Par (1906-1924), Grammont (1919-1923), Saroïhandy (1905-1909), Suchier (1908-1914), Gauchat (1907-1923), Prat de la Riba <Alcover (1904-1916) [cf. JULIÀ I MUNÉ, 2000a]; Barnils (1909-1925), Griera (1907-1925), Montoliu <Alcover (1909-1924) [cf. JULIÀ I MUNÉ, 1986]; i Fabra (1903-1917) [cf. MOLL, 1969].¹²

7. LA GRAMÀTICA QUE HAURIA POGUT SER

Tot seguit podríem aventurar un esbós d’índex de la possible *Gramàtica de la llengua catalana* d’Antoni M. Alcover, tenint en compte els treballs publicats (cf. la Taula I i la *Bibliografia gramatical*):

I. GENERAL

1. *Introducció* [47 p.]

- 1.1 L’inici i el desenvolupament de la filologia romànica [1915: § VII (xxv-xxxvii)]
- 1.2 La romanística a casa nostra [1915: § VIII (xxxvii-xli)]
- 1.3 Els estudis i tractats gramaticals de la llengua catalana [1915: § X-XII (li-lxxxii)]
 - 1.3.1 D’autoria catalana [1915: § X (li-lxxi); 1905b; 1908b]
 - 1.3.2 De catalanòfils forans [1915: § XI (lxxi-lxxviii)]
 - 1.3.3 Dels nous lingüistes catalans de formació forana [1915: § XII (lxxviii-lxxxii)]

12. La indicació temporal de cada epistolari fa referència al període en què l’intercanvi epistolar és rellevant per a la història de la lingüística catalana.

2. *La naturalesa del català* [104 p.]
 - 2.1 El llatí i la formació de la llengua catalana (1919b; 1926)
 - 2.2 El desenvolupament del català (1919a: 512-514)
 - 2.3 L'extensió i la vitalitat de la llengua catalana (1902a: 129-132; 1919a: 517-519)
 - 2.4 Els dialectes catalans: característiques principals i extensió geogràfica (1902a: 149-158; 1919a: 519-522)
 - 2.5 El català literari: entre la llengua medieval i les varietats dialectals d'avui (1905a; 1910; 1918a; 1918b; 1920a)

II. GRAMÀTICA

3. *La nostra gramàtica* [442 p.]
 - 3.1 Estructura i contingut [18 p.]
 - 3.1.1 Antecedents immediats: la *Gramàtica* de Tomàs Forteza (1892-1898) [1915: § IX (xli-li) - § XIII (lxxxii-lxxxvii)]
 - 3.1.2 Les parts de la gramàtica (*cf.* el full de l'Arxiu Alcover) Fonologia (fonètica, prosòdia, ortologia i ortografia), morfologia i sintaxi.
 - 3.2 Fonologia [248 p.]
 - 3.2.1 Prosòdia (1920b: 8-14)
 - 3.2.2 Fonètica (1902b,c,d)
 - 3.2.2.1 Historicodescriptiva (1909; 1920b: 14-16)
 - 3.2.2.2 Contrastiva (1903a: 443-447)
 - 3.2.3 Ortologia [(1908e, 1911)]¹³
 - 3.2.4 Ortografia (1918c)
 - 3.3 Morfologia (1903b: 448-460, 1929-1932/1999-2001) [13 p./sense comptabilitzar la 2a part]
 - 3.4 Sintaxi (1903c: 460-525, 1908f,g; 1916) [163 p.]

Caldria partir, doncs, de 593 pàgines pel cap baix de bibliografia gramatical alcoveriana —sense comptar les referents a la flexió verbal—, que al capdavant s'acostaria força, pel que fa a extensió, a l'obra de referència de Forteza (1915, 680 p.), un cop feta l'edició i havent efectuat la desbrossa pertinent.

13. Restringit a la pronúncia del llatí. Tanmateix, se'n poden extreure dades d'altres publicacions sobre fonètica descriptiva.

8. CONCLUSIONS

Probablement convindrem que a Mn. Alcover, vista la seva obra, se li ha de reconèixer una gran capacitat d'aprofundir i estendre's, citant sempre les fonts, fins a límits inimaginables, només marcats per la durada inexorable del dia, per les distàncies geogràfiques, pels mitjans de transport i per la capacitat dels arxius i les biblioteques. Li sobrava intuïció, dedicació i capacitat de treball, però li va faltar la necessària habilitat per a la síntesi i la sistematització que requereix l'elaboració d'una gramàtica descriptivohistòrica ambiciosa i de gran envergadura. Demem ser els lingüistes d'aquest nou segle els destinats a recollir el testimoni alcoverià i probablement cridats a compondre-li aquell projecte, partint de les seves dades i dels seus escrits, a fi que puguem reflectir quant més fidelment possible la seva competència gramatical —remetem el lector a la citació inicial de Chomsky & Halle— i subsidiàriament elaborar-hi el llibre tan reiteradament promès. Tenim la teca, els ingredients, el cuiner i fins i tot els comensals i el menjador. Només ens falta la cuina, que no és poca cosa.

En definitiva no es tracta de res més, vist i valorat des de la perspectiva actual, que intentar fer retornar l'autor i la seva contribució a la gramàtica catalana als límits que li pertoquen, tot destriant de la seva voluminosa i bigarrada obra el gra de la palla. En definitiva, una obra d'abast lullianà, el significat del qual ja havia expressat el seu contemporani Eugeni d'Ors amb paraules que Alcover devia llegir a «La Veu de Catalunya», des d'on l'acreditat pensador noucentista copsava «les palpitations del temps», tot homenatjant en aquella ocasió el seu predecessor medieval:

«[...] quin millor lullisme que l'intent de seguir dins la tradició d'una feina? I aquesta feina lulliana, tots ho sabem, fou: Primer, filosofar; —segon, començar de fer-ho en llengua vulgar i materna; —tercer, de cara al poble i segons actualitats presents; —quart, amb esma organitzadora i estructural, amant l'arquitectura de la ciència i l'arquitectura de l'acció; —quint, combativament, en ardència discutidora; —sisè, pedagògicament, en fretura d'educació —setè, pelegrinament, resseguint els camins de l'europeïtat; —vuitè, nacional i alhora sobrenacio-

nalment, atenent al problema de casa, mes cercant també de fer-lo cantent i central, a Roma i a París.»

(«Xènius», *Glosa* del 30-VI-1915; 1982 [1906-1921], 246)

JOAN JULIÀ-MUNÉ
Universitat de Lleida

Taula I. Aproximació a la tasca gramatical
d'A. M. Alcover i a l'inici de la lingüística catalana

LES FASES QUINQUENALS DE LA LINGÜÍSTICA ALCOVERIANA		GENERAL	ESTUDIS GRAMATICALS		
ANY	FITES LINGÜÍSTIQUES	<i>Romanística, catalanística, gramatologia, llengua catalana</i>	FONOLOGIA (fonètica, ortologia, ortografia)	MORFOLOGIA	SINTAXI
1901 juliol desembre	– <i>Lletra de convit</i> –«Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana»	1898 1901 1902a 1905b (R)	1902b,c,d 1903a	1903b	1903c
1906	Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana [1907: 1r euroviatge d'estudi. Rep lliçons de Schädel i Suchier a la Universitat de Halle (Alemanya); projecte de beques] (<i>cf.</i> BDLC V, 1908)	(1908a) 1908 (ed.) 1908b (R) 1908c 1908d (R)	1908e 1909 (R)		1908f,g
1911	Secció Filològica de l'IEC (Presidència) [1912: 2n euroviatge d'estudi. Rep lliçons de Gillieron i Rousselot a París i de Jud i Gauchat a Zuric. 1913: 3r euroviatge d'estudi. Repeteix amb els quatre anteriors i s'entrevista amb lingüistes italians (<i>cf.</i> BDLC, VII)]	Promou la fonètica exp. i aplicada (ortofonia) Primer Lab. de Fonèt. Exp. 1913-1918/21 1915 (Pròleg)	1911		

Taula I. Aproximació a la tasca gramatical
d'A. M. Alcover i a l'inici de la lingüística catalana (*continuació*)

LES FASES QUINQUENALS DE LA LINGÜÍSTICA ALCOVERIANA		GENERAL	ESTUDIS GRAMATICALS		
ANY	FITES LINGÜÍSTIQUES	<i>Romanística, catalanística, gramatologia, llengua catalana</i>	FONOLOGIA (fonètica, ortologia, ortografia)	MORFOLOGIA	SINTAXI
1916	–La ‘calaixera’ es comença a estudiar a l' <i>Oficina del Diccionari</i> de la Secció Fil. de l'IEC –La <i>Gramática</i> de Forteza arriba al continent (<i>cf.</i> la breu ressenya del BDC, 1917)	1918a 1918b 1919a 1920a	1918c 1920b		1916
1921	‘Fitxatge’ de Francesc de B. Moll, que substitueix Schädel com a acompanyant en les eixides filològiques i Barnils com a coordinador de l'Obra del Diccionari. Alcover i Moll reben un cursset de Schädel i més tard de Meyer-Lübke (1923)	1924			
1926	–Aparició del primer fascicle del DCVB –Es clou la 1a etapa del BDLC amb 14 volums (–Reconciliació amb Pompeu Fabra)	1926		1929-1932 (1999-2001) Moll publica la conjugació dels verbs catalans a l'AVORLL II-V	

BDLC «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana» (Palma, 1901-1926 / 1933-1936)

BDC «Butlletí de Dialectologia Catalana» (Barcelona, 1913-1937)

Taula II. Mn. Alcover i l'Institut d'Estudis Catalans

L'ECLOSIO NOUCENTISTA I LA SECCIÓ FILOLÒGICA DE L'IEC (1911-1925)

(KÖRTING; DIEZ, 1887; MEYER-LÜBKE, 1911-1920) (AGUILÓ, 1914-34; BALARI, 1926-36)

(MILÀ I FONTANALS, 1875; BALARI, 1895; FORTEZA, 1881/1892-1898)

(DIEZ, 1836-1843 / 1874-76³; GRÖBER/MOREL-FATIO/SAROÏHANDY, 1888-1897 / 1904-1906²;

MEYER-LÜBKE, 1890-1902; 1901/1909²/1920³ (SCHÄDEL, 1904, 1905, 1908a-c, 1909a-c)

SECCIÓ FILOLÒGICA I D'EXPANSIÓ DE LA LLENGUA (1911)	
Presidència	
Mn. Antoni M. Alcover (1911-1918)	Pompeu Fabra (1918-1925/1939)
ANTECEDENTS	
<p><i>Lletra de Convit</i> (Palma, 1901)</p> <p>«Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana» (BDLC, 1901-1926, 14 v.)</p> <p><i>Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana</i> (Barcelona, 1906)</p> <p>Escrits voluminosos (1903, 1908 (ed.), 1909)</p> <p><i>Eixides filològiques</i> (1900-1928)</p> <p><i>Euroviatges filològics</i> (1907, 1912, 1913)</p>	<p><i>Campanya de l'Avenç</i> (1890-1892)</p> <p>Gramàtiques vuitcentistes (1891, 1898)</p> <p>Articles de lingüística (1897, 1903, 1906, 1907)</p> <p><i>Gramàtica Catalana</i> (1912)</p> <p>(amb l'assessorament d'Arteaga Pereira)</p>
<i>Oficines Lexicogràfiques</i> (Pompeu Fabra, 1912)	
<p>Oficina del Diccionari General de la Llengua Catalana</p> <p>Pere BARNILS</p> <p>(delegat per Antoni M. Alcover, 1913-1916)</p>	<p>Inventari Aguiló</p> <p>Pompeu FABRA</p> <p><i>Diccionari Aguiló</i> (1914-1934)</p> <p>(amb la col·laboració de Manuel de Montoliu)</p>
<p>«Butlletí de Dialectologia Catalana» (BDC, 1913-16)</p> <p>(òrgan de l'Oficina, que permetia coordinar la tasca dels col·laboradors de l'Obra del Diccionari)</p> <p><i>Programa de treball de camp</i> ('eixides dialectològiques', 1911-1915)</p> <p>LABORATORI DE FONÈTICA EXPERIMENTAL (1913-1921)</p> <p><i>Estudis Fonètics</i> (1917)</p> <p><i>Treballs realitzats durant l'any 1917</i> (1918)</p>	<p>PROGRAMA DE CODIFICACIÓ DE LA LLENGUA CATALANA</p> <p><i>Ortografia</i> (1913/1917)</p> <p><i>Normes ortogràfiques</i> (1913)</p> <p><i>Diccionari ortogràfic</i> (1917; 1923², 1931³, 1937⁴)</p> <p><i>Gramàtica de la Llengua Catalana</i> (1918 / 1933²)</p> <p><i>Gramàtica francesa</i> (1919)</p> <p><i>Gramàtica anglesa</i> (1924)</p> <p>[<i>Abrégé de Grammaire Catalane</i>, 1928]</p> <p>[<i>Diccionari de la Llengua Catalana</i>, 1932]</p>
<p>BIBLIOTECA FILOLÒGICA de l'Institut de la Llengua Catalana (Barnils, Fabra; 1913-1932, 16 v.)</p> <p>«BUTLLETÍ DE DIALECTOLOGIA CATALANA» (Barnils, Griera, Fabra, Coromines; 1913-37)</p>	
<i>Atlas Lingüístic</i> (Griera, 1923-1939)	

(PAR, 1923) (MEYER-LÜBKE, 1925) (GRIERA, 1931; BADIA, 1951; MOLL, 1952) (FABRA, 1941) (FABRA, 1956); (MOLL, 1937/1962/1968; SANCHIS, 1950; SALVADOR, 1951; VALOR, 1973/1977; BADIA, 1962, 1994; WHEELER, YATES & DOLS, 1999) (GCC, 2002) (ALCOVER & MOLL, 1926/1930-1962, 10 v.)

(Pròleg FORTEZA, 1915) (ALCOVER-MOLL-PEREA, 1929-1932/1999-2001)

Taula III. Autoria tripartida d'un boci de la Gramàtica (1906-2001)

LA FLEXIÓ VERBAL EN ELS DIALECTES CATALANS	ALCOVER	MOLL	PEREA
Temporització	1906-1928	1929-1932	1995-1999 / 2001 <i>Arny Alcover</i>
Mentor- promotor	Schädel (Universitat de Halle, Alemanya)	Alcover	Viaplana/Moran (UB/IEC) Govern de les Illes Balears
OBJECTIU	Recull de morfologia verbal dialectal per a l'elaboració del <i>diccionari</i> i la <i>gramàtica</i> de la llengua catalana d'ençà de la difusió de la <i>Lletra de Corvèit</i> (1901)	Publicació d'estudis de lingüística catalana com a secretari i coredactor del <i>Diccionari català-valencià-balear</i> (1926-1962)	Ordenar i completar el material publicat i mèdit relatiu a la flexió verbal d'Alcover i Moll per facilitar-ne la interpretació i l'ús consegüent amb els mitjans d'avui
LLEGAT	<ul style="list-style-type: none"> a) Cròniques del «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana» (Palma de Mallorca, 1901-1926) b) Quaderns de camp manuscrits, dels quals se n'han localitzat i editat 12 (cf. PEREA, 1999a); 10 d'Alcover i 2 de Schädel, adquirits posteriorment per Alcover c) Justificació del projecte: <ul style="list-style-type: none"> «Introducció a l'enquesta de la conjugació catalana» (manuscrit) Contingut metodològic: <ul style="list-style-type: none"> -Nom dels informants enquestats -Informació sobre les localitats -Data exacta de l'enquesta 	<ul style="list-style-type: none"> a) Primera interpretació, organització i sistematització del material alcoverià publicat en 4 articles (o fascicles) a l'<i>AORLL: La flexió verbal en els dialectes catalans</i> (1929-1932: II-V, 368 p.) b) Publicació incompleta dels materials. Se'n pot deduir que hi faltava la 5a part 	<ul style="list-style-type: none"> -1999c (ordenació i compleció de <i>La flexió verbal</i> d'A-M, amb inclusió de la «Introducció» d'Alcover, en paper i suport magnètic: IEC, 2 vol.) -2001 (<i>Les dades i els mapes</i>: Govern de les I. B., CD-ROM)

ESTRUCTURA DEL PROJECTE			
<p>QUÈ?</p>	<p>Establir els paradigmes de la morfologia verbal del català d'acord amb la variació dialectal</p> <p>Compendi verbal: <i>117 verbs</i></p>	<p>Publicar el material recollit de forma sistemàtica. Se'n fa una selecció, però la publicació resta incompleta</p> <p><i>67 verbs</i> (‘tenir’ hi és incomplet)</p>	<p>Ordenar-lo amb més precisió, completar-lo i informatzar-lo <i>117 verbs</i> (470.255 registres):</p> <p>a) Els publicats a l'AORLL b) Temps verbals que no hi figuren en remetre al model de <i>canitzar</i> c) Els de conjugació especial no inclosos (9) d) Nous verbs dels quaderns e) Els obtinguts en 21 localitats no inclosos a l'AORLL</p>
<p>QUI?</p>	<p>a) Amb enquestadors-lingüistes: Schädell (1906) i Moll, Benejam i Sastre (1921)</p> <p>b) Amb informants poc cultes (900): especialment joves (6/10-14/19) amb estudis primaris, no acastellanats i de tarannà viu i espontani, nascuts a la localitat i amb ascendents autòctons. Sovint amb alguns adults de mitjana edat i grans (225); 875 homes i 125 dones</p>	<p>Amb la Biblioteca Balmes (1923) i l'AORLL (1928), continuadors en l'àrea lingüística de l'obra de les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC. Impulsaren el projecte: Griera, Barnils, Montoliu, Calveras, Miquel i Planas, Par i Oleza</p>	<p>–Amb Curial/PAM (Josep Massot, com a editor i prologuista, 1999a) –Amb la Universitat de Barcelona (Joan Viaplana, com a responsable departamental, codirector del projecte i director de la tesi, 1999b) –Amb l'IEC (Josep Moran, com a codirector, editor i prologuista, 1999c) –Amb la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears (per al CD-ROM, 2001)</p>
<p>QUAN?</p>	<p>1906 (31-7 -> 13-9, amb Schädell) 1909, 1910, 1913, 1914, 1916, 1918, 1920, 1921, 1923, 1928</p>	<p>En el decurs de 4 anys i en altres tants articles: 1929, 1930, 1931, 1932</p>	<p>Un sexenni a les acaballes del s. XX: 1995-1999/2001</p>

Taula III. Autoria tripartida d'un boci de la Gramàtica (1906-2001) (continuació)

LA FLEXIÓ VERBAL EN ELS DIALECTES CATALANS	ALCOVER	MOLL	PEREA
ON?	170 localitats en 6 àrees dialectals: Pirinenc oriental Oriental Occidental València Balearic (mallorquí, menorquí, eivissenc-formenterenc) Algüeres	149 localitats: Pirinenc oriental: 25 Oriental: 37 Occidental: 33 València: 23 Balearic (mallorquí (14), menorquí (9), eivissenc-formenterenc (7)); 30 Algüeres: 1	170 localitats (149+21 aparegudes als quaderns de camp) (cf. la representació cartogràfica en el CD-ROM, 2001)
COM?	a) Excursions dialectològiques (12) i enquestes generalment <i>in situ</i> a les 170 localitats b) Conjugació verbal per temps simples: Formes impersonals: <i>infinitiu, gerundi i participi</i> Formes personals: <i>present ind., imperfet ind., perfet simple, perfet perifràstic, futur, condicional, present subj., imperfet subj. i imperatiu</i> Classificació segons Moll (1929): 1a: <i>cantar</i> (1/16) 2a A: <i>batre-valor</i> (12/14) (consonant radical intacta)	1a EDICIÓ Ordena les formes verbals per conjugacions i temps i presenta diverses variants morfològiques seguides de la forma fonètica (en transcripció parcial) i de la numeració de les localitats corresponents: 67 verbs complets / 149 localitats (paper: 4 fascicles) Fasc. I (AORLL II, 1929: 73-184) (20 verbs): 112 pàgines <i>cantar</i> (1a) – <i>caure</i> (2a B) Fasc. II (AORLL III, 1930: 73-168) (18 v.): 96 p. <i>monre</i> (2a B) – <i>ajupir</i> (2a D)	2a EDICIÓ Reordenada, completada i altament assequible i interpretable: 117 verbs / 170 localitats (paper: 2 vol. / magnètic: 1 CD) En format paper: la nova disposició de dades en forma de taula en facilita enormement la consulta, facilitat que augmenta amb el suport magnètic i culmina amb les possibilitats cartogràfiques del CD (cf. PEREA, 2001a). En concret la informatització permet precisar els següents camps d'una base de dades (Microsoft Access 97): 1. Identificador verbal 2. Nom de la localitat

ESTRUCTURA DEL PROJECTE			
COM?	<p>2a B: <i>beure-treure</i> (13/16) (consonant radical canvia a [u])</p> <p>2a C: <i>defendre-rompre</i> (6/10) (doble consonant radical)</p> <p>2a D: <i>conèixer-ajupir</i> (6/9) (consonant radical [sk])</p> <p>3a: <i>bullir-sortir</i> (18/31)</p> <p>E(specials): <i>anar-voler</i> (11(12)/21) / 67 (68): la publicació / 117: Estudi originari</p> <p>c) Dades contingudes en llibretes o quaderns de camp</p>	<p>Fasc. III (AORLL IV, 1931: 9-104) (18 v.): 96 p. <i>bullir</i> (3a) – <i>sortir</i> (3a)</p> <p>Fasc. IV (AORLL V, 1932: 9-72) (11 v. complets): 64 p. <i>sortir</i> (3a) – <i>tenir</i> (E) (incomplet)</p>	<p>3. Número de la localitat</p> <p>4. Temps verbal</p> <p>5. Persona</p> <p>6. Variant morfològica</p> <p>7. Transcripció fonètica</p> <p>8. Any de l'enquesta</p> <p>9. Edició (AORLL / Quaderns)</p> <p>10. Verb en infinitiu</p> <p>11. Forma estàndard</p> <p>12. Conjugació</p> <p>13. Observacions (CD: menü d'ajuda)</p>
TRANS-CRIPCIONS	<p>Dades transcrites fonèticament amb precisió al·lofònica especialment en les desinències vocàliques</p>	<p>A la introducció (1929: vii) es presenten els símbols fonètics emprats (v. DCVB I, 1930: xxii) segons la simbologia habitual de la romanística</p>	<p>En les dues versions (paper/CD) la simbologia fonètica s'adapta a l'AFI i es presenten tots els registres transcrits nítidament, malgrat l'absència de dades sonores</p>
PER A QUÈ/ QUI?	<p>Contribuir a l'<i>Obra del Dicionari</i> (i de la <i>Gramàtica morfològica històrica</i>) posant a disposició dels seus nombrosos col·laboradors informació exhaustiva sobre flexió verbal tenint en compte tots els dialectes</p>	<p>Difondre entre els filòlegs i els col·laboradors de l'<i>Obra del Dicionari</i> material morfològic verbal inèdit i absolutament inassequible fins llavors</p>	<p>Posar a l'abast dels estudiosos (dialectòlegs, gramàtics, fonòlegs i fonetistes, historiadors...) material morfològic verbal més complet i consultable via bibliogràfica i informàtica al cap d'un segle d'iniciar-se el projecte: ANY ALCOVER.</p>

BIBLIOGRAFIA GRAMATICAL D'ANTONI M. ALCOVER

Obres bàsiques de referència gramatical

- (1901-1926, ed.): «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana» (BDLC), Palma de Mallorca, 14 volums.
- (1903): *Questions de llengua y literatura catalana*, BDLC, I, ps. 209-560.
- (1907): *Dietari de l'excursió filològica feta ab el Dr. Schädcl, de cap a cap dels Pirineus catalans (31 juliol-13 setembre [1906])*, BDLC, III, ps. 257-367. Reeditat per F. de B. Moll amb ortografia actualitzada com a *Dietari de l'Excursió Filològica 1906*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983.
- (1908, ed.): *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (PCILC), Barcelona, Estampa d'En Joaquim Horta.
- (1908a): *Dietari de l'exida de Mn. Antoni Mª Alcover a Alemanía y altres nacions l'any del Senyor 1907*, BDLC, V (extraordinari).
- (1912): *La nostra derrerera excida a l'estranger en referencia a la filologia*, BDLC, VII, ps. 68-81.
- (1913): *Dietari de l'Eixida d'enguany a França i altres nacions*, BDLC, VII, ps. 309-356.
- (1905-1925): *Epistolari Schädcl-Alcover* (cf. JULIÀ I MUNÉ, 2000a).

General

- (1898): *A la bona memòria de Tomàs Forteza. Mestre en gay saber, eminent filolech y benemerit de la llengua catalana, mort die (sic) XXI de maig de l'any del senyor MDCCCXCVIII*, Ciutat de Mallorca, Estampa de Sanjuan, Germans (61 p.).
- (1902a): *Punts que solia tocar Mossèn Alcover en les seves conferències durant sa darrera excursió y que son altres tantes instruccions a n-els col·laboradors*, BDLC, I, ps. 129-142, 145-158.
- (1904): *Antecedents de la llengua catalana*, BDLC, II, ps. 33-47, 65-103, 146-176.
- (1905a): *Discurs de gràcies dels Jocs Florals de Barcelona de 1905*, *Jochs Florals de Barcelona*, 1905, Barcelona, ps. 189-195.
- (1905b): *Ressenya de Resum de Gramàtica Catalana* d'E. Vallès, 1904, BDLC, II, ps. 201-202.
- (1908b): *Ressenya de Gramàtica pedagògica de la llengua catalana (Curs Superior)* de Joan Bardina, 1907, BDLC, IV, ps. 33-44.
- (1908c): *El Dr. Milà i Fontanals i la filologia catalana*, BDLC, IV, ps. 75-79.
- (1908d): *Ressenya de Manual de Fonètica Catalana* de B. Schädcl, 1908, BDLC, IV, ps. 153-160.

- (1910): *Quina gramàtica catalana cal a n-els rossellonesos*, *BDLC*, VI, ps. 18-21.
- (1915): *Pròleg de la Gramàtica de la Llengua Catalana de T. Forteza* (1892-1898/1915): 5-87.
- (1918a): *Què ha d'esser el català literari*, *BDLC*, X, ps. 49-54.
- (1918b): *Parlament en los Jochs Florals de Valencia*, «Catalana», II, ps. 1-5.
- (1919a): *Notes de gramàtica catalana*, *BDLC*, X,» 509-522.
- (1919b): *El latín como punto de partida para el estudio científico de las lenguas romances*. Madrid, Establecimiento Tipográfico de Jaime Ratés (Conferència adreçada a juristes; 49 p.)
- (1920a): *¿A on és que parlen millor el català?*, *BDLC*, XI, ps. 304-306.
- (1924): *Discurs que lo M. I. Mn. Antoni M. Alcover lletgí dia 31 de desembre de 1923 davant l'Exm. Ajuntament de la Ciutat de Mallorca i les altres autoritats locals en elogi de D. Tomàs Fortesa i Cortés amb motiu d'haver-lo anomenat* (sic) *dit Ajuntament fill illustre d'aqueixa ciutat*, Ciutat de Mallorca, Estampa de D. Josep Tous (19 p.).
- (1926): *Circunstàncies especialíssimes de la formació de la Llengua Catalana*, *BDLC*, XIV, ps. 215-219.

Fonètica

- (1902b): *Quatre instruccions:...b) Per als qui treballen el llenguatge vivent*, *BDLC*, I, ps. 18-20.
- (1902c): *Les paraules s'han de replegar tal com el poble les pronuncia. transcendència capital de la pronunciació popular*, *BDLC*, I, ps. 139-142.
- (1902d): *Alteracions de la paraula nosaltres com a prova de l'importància de la pronunciació popular*, *BDLC*, I, ps. 145-149.
- (1903a): *La fonètica catalana no està compenetrada ni identificada amb la castellana*, *BDLC*, I, ps. 443-447.
- (1908e): *La pronunciació llatina entre catalans*, *BDLC*, IV, ps. 49-74.
- (1909): *Una mica de Dialectologia catalana. L'obra de Mr. Morel-Fatio i Mr. Saroïhandy dins Grundriss del Dr. Gröber sobre el català*, *BDLC*, IV, ps. 194-303.
- (1911): *Tornemhi ab la pronuncia llatina*, *BDLC*, VI, ps. 298-307, 309-368.
- (1918c): *Ortografia catalana simplificada*, Ciutat de Mallorca, Tipografia de Amengual y Muntaner (16 p.).
- (1920b): *Notes de gramàtica catalana*, *BDLC*, XI, ps. 8-22.

Morfologia

- (1903b): *La morfologia catalana no està compenetrada ni identificada amb la castellana*, *BDLC*, I, ps. 448-460.
 (1929-1932/1999-2001): *ALCOVER-MOLL-PEREA, La flexió verbal en els dialectes catalans*, *AORLL*, II-V / *PEREA* (1999c, 2001a).

Sintaxi

- (1903c): *La sintaxis catalana no està compenetrada ni identificada amb la castellana*, *BDLC*, I, ps. 460-525.
 (1908f): *Concordansa del participi ab el terme d'acció*, *PCILC*, ps. 124-128.
 (1908g): *La llengua catalana té sintaxis pròpia*, *PCILC*, ps. 350-399.
 (1916): *Estudis dialectals de Sintaxis catalana*, *BDLC*, IX, ps. 11-37, 49-63.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER*, Antoni M. (Vegeu la *Bibliografia gramatical d'Antoni M. Alcover*)
BADIA i *MARGARIT*, Antoni M. (1951): *Gramàtica històrica catalana*, Barcelona, Noguer (Versió catalana: *Gramàtica històrica catalana*, València, Tres i Quatre, 1981).
 — (1962): *Gramàtica catalana*, Madrid, Gredos (2 vol.).
 — (1994): *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
BALARI, Josep (1895): *Intensivos ó Superlativos de la Lengua Catalana*, Barcelona, Real Academia de Bonaes Lletres.
BONET, Sebastià (2000): *Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle XX*, València, Universitat de València.
BREKLE, Herbert E. (1986): *What is the history of linguistics and to what end is it studied? A didactic approach*, dins *BYNON & PALMER* (ed.), ps. 1-10.
BRONSTEIN, A. J.; *RAPHAEL*, L. J. & *STEVENS*, Cj (ed.) (1977): *A Biographical Dictionary of the Phonetic Sciences*, Nova York, The Press of Lehman College.
BRUGMANN, Karl (1905 [1903]): *Abrégé de Grammaire Comparée des Langues Indo-européennes*, Paris, Klincksieck (Traduit par J. Bloch, A. Cuny et A. Ernout, sous la direction de A. Meillet et R. Gauthiot).
BYNON, Theodora & *PALMER*, F. R. (ed.) (1986): *Studies in the history of Western linguistics in Honour of R. H. Robins*, Cambridge, CUP.
CARRERA, Josefina (2001): *Descripció fonètica i fonètica experimental catalana: comentaris a l'obra de Pere Barnils*, «Sintagma», núm. 13, ps. 21-34.

- CATALÁN, Diego (1974): *Lingüística Ibero-románica. Crítica retrospectiva*, Madrid, Gredos.
- CHOMSKY, Noam (1957): *Syntactic Structures*, The Hague, Mouton (Versió esp.: *Estructuras sintácticas*, Mèxic, Siglo XXI, 1974).
- CHOMSKY, Noam & HALLE, Morris (1968): *The Sound Pattern of English*, Nova York, Harper & Row.
- DIEZ, Frédéric (1874-1876³ [1836-1843]): *Grammaire des Langues Romanes* (3 vol.). París, Franck (Traduït per Auguste Brachet & Gaston Paris (vol. I, 1874); Alfred Morel-Fatio & Gaston Paris (vol. II, 1874); Alfred Morel-Fatio & Gaston Paris (vol. III, 1876)).
- EBERENZ-GREOLES, Carme (1990): *Bernhard Schädel i els Països Catalans*, «Zeitschrift für Katalanistik», núm. 3, ps. 137-166.
- FERRANDO, Antoni (2000): *La presència dels dialectes territorials en l'obra de Pompeu Fabra*, dins GINEBRA & AL. (ed.), I, ps. 279-340.
- GINEBRA, Jordi & al. (ed.) (2000): *La lingüística de Pompeu Fabra* (2 vol.), Alacant, Institut de Filologia Valenciana / Universitat Rovira i Virgili.
- GRIERA, Antoni (1931): *Gramàtica històrica del català antic*, Barcelona, Institució Patxot.
- GRÖBER, Gustav (ed.) (1904-1906² [1888-1897]): *Grundriss der romanischen Philologie* (2 vol.), Estrasburg, Trübner.
- GULSOY, Joseph (1982): *Catalan*, dins POSNER & GREEN, (ed.): *Language and Philology in Romance* (Trends in Romance Linguistics and Philology III), The Hague, Mouton, ps. 189-296.
- HOENIGSWALD, Henry M. (1986): *Nineteenth-century linguistics on itself*, dins BYNON & PALMER (ed.), ps. 172-188.
- JULIÀ I MUNÉ, Joan (1983): *Pere Barnils (1882-1933). Un lingüista oblidat*, «Serra d'Or», núm. XXV, ps. 469-472.
- (ed.) (1984): *Folia Phonetica*, Lleida, Publicacions del Laboratori de Fonètica Experimental.
- (1986): *Mossèn Antoni M. Alcover i l'Obra del Diccionari a la llum dels epistolars de Barnils, Griera i Montoliu*, Tarragona, Diputació Provincial.
- (1987): *Pere Barnils i l'Institut d'Estudis Catalans*, dins *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit* 2, Barcelona, PAM, ps. 243-254.
- (2000a): *L'inici de la lingüística catalana: Bernhard Schädel, Mn. Antoni M. Alcover i l'Institut d'Estudis Catalans. Una aproximació epistolar (1904-1925)*, Barcelona, Curial/PAM.
- (2000b): *Pere Barnils: l'home, el lingüista i el mestre (1882-1933)*, Barcelona, PAM.
- (2002): *Ressenya* de M. P. PEREA (1999c): «Estudis Romànics», XXIV, ps. 281-288.

- LAW, Vivien (1985): *Language and Its Students: The History of Linguistics*, dins COLLINGE, N. E. (ed.): *An Encyclopedia of Language*, Londres, Routledge, ps. 784-842.
- LEPSCHY, Giulio (1986): *European Linguistics in the Twentieth Century*, dins BYNON & PALMER (ed.), ps. 189-201.
- LLISTERRI, Joaquim (1984): *Josep M. Arteaga Pereira i l'Associació Fonètica Internacional*, dins JULIÀ I MUNÉ (ed.), ps. 209-224.
- MARÇET, Pere & SOLÀ, Joan (1998a): *Història de la lingüística catalana, 1775-1900. Repertori crític* (2 vol.), Vic/Girona, Eumo Editorial, Universitat de Girona/Universitat de Vic.
- (1998b): *Bibliografia de Pompeu Fabra*, dins *Homenatge a Pompeu Fabra (1868-1948). Fidelitat a la llengua nacional*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, ps. 127-222.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (ed.) (1983): *Per la llengua*, Barcelona, PAM.
- (1985): *Antoni M. Alcover i la llengua catalana*, Barcelona, II CILC / PAM.
- (1999): *La recuperació d'Antoni M. Alcover*, pròleg a M. del P. PEREA (1999a). Reproduït a J. MASSOT (1999): *Semblances i comentaris*, Barcelona, PAM, ps. 54-60.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (1902): *Cataluña bilingüe*, «El Imparcial» (Madrid, 15-XII-1902).
- MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1889-1902): *Grammatik der romanischen Sprachen*, Leipzig. (Trad. francesa: *Grammaire des Langues Romanes*, Paris, Welter, 1889-1906 (4 vol.: phonétique; morphologie; syntaxe; tables générales)).
- (1909² [1901]): *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft*, Heidelberg, Carl Winter. (Trad. castellana: *Introducción al estudio de la lingüística romance*, Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1914).
- (1935³ [1911-1920]): *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Carl Winter.
- (1925): *Das Katalanische. Seine Stellung zum Spanischen und Provenzalischen, sprachwissenschaftlich und historisch dargestellt*, Heidelberg, Carl Winter.
- MILÀ I FONTANALS, Manuel (1875): *Estudios de lengua catalana*, Barcelona, Alvar Verdaguer. Reproduït a MILÀ (1890), ps. 507-544.
- (1890): *Obras Completas III*, Barcelona, Alvar Verdaguer (ed. per M. Menéndez Pelayo).
- MIRALLES, Joan (2001): *Entorn de la història de la llengua*, Barcelona/Palma, PAM/UIB.
- MOLL, Francesc de B. (1937): *Rudiments de Gramàtica Preceptiva per a ús dels escriptors baleàrics*, Palma de Mallorca; Biblioteca «Les Illes d'Or».

- (1952): *Gramàtica històrica catalana*, Madrid, Gredos (Versió catalana: *Gramàtica històrica catalana*, València, Universitat de València, 1991).
- (1962): *Rudiments de gramàtica normativa per a ús dels escriptors baleàrics*, Palma de Mallorca, Moll.
- (ed.) (1969): *Epistolari de Pompeu Fabra a mossèn Antoni M. Alcover*, Tàrrrega, Els Llibres d'Or. Reproduït a (1983a), ps. 68-92.
- (1975² [1968]): *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Palma de Mallorca, Moll.
- (1981² [1962]): *Un home de combat (Mn. Alcover)*, Palma de Mallorca, Moll.
- (1983a): *Aspectes marginals d'un home de combat (Mossèn Antoni M. Alcover)*, Barcelona, Curial/ PAM (ed. per Josep Massot).
- (ed.) (1983b): *Mossèn Antoni M. Alcover. Dietari de l'Excursió Filològica 1906*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- MOREL-FATIO, Alfred (1888-1897): *Das Catalanische*, dins GRÖBER (ed.), I, ps. 669-688.
- ORS, Eugeni d'«Xènius» (1982 [1906-1921]): *Glosari*, Barcelona, Edicions 62/«la Caixa» (ed. per Josep Murgades).
- PAR, Alfons (1923): *Sintaxi catalana segons els escrits en prosa de Bernat Metge (1398)*, Halle, Max Niemeyer.
- PAUL, Hermann (1909⁴ [1880]): *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Halle, Max Niemeyer.
- (PCILC) (1908): *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona, Joaquim Horta.
- PEREA, M. del Pilar (1999a): *Complements a la flexió verbal dels dialectes catalans. Dotze quaderns de camp d'Antoni M. Alcover*, Barcelona, PAM.
- (1999b): *Estructura i variació en el verb català de començaments de segle: la flexió verbal en els dialectes catalans (Alcover-Moll)*. Universitat de Barcelona (tesi doctoral).
- (1999c): *Compleció i ordenació de «La flexió verbal en els dialectes catalans» d'A. M. Alcover i F. de B. Moll* (2 vol.), Barcelona, IEC.
- (2001a): «*La flexió verbal en els dialectes catalans*» d'A. M. Alcover i F. de B. Moll. *Les dades i els mapes*, Palma de Mallorca, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears (CD-ROM).
- (2001b): *La metodologia d'enquesta dialectal d'A. M. Alcover i de F. de B. Moll aplicada a La flexió verbal en els dialectes catalans*, «*Zeitschrift für Katalanistik*», núm. 14, ps. 98-127.
- (2001c): *Els quaderns d'Antoni M. Alcover: una font abundosa d'informació lingüística*, dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, XLII. Miscel·lània Giuseppe Tavani* 1, ps. 91-139.
- PRAT DE LA RIBA, Enric (1978 [1906]): *La nacionalitat catalana*, Barcelona, Ed. 62/«la Caixa».

- (1913): *Per la llengua catalana*, discurs amb motiu de la publicació de les Normes Ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans (gener de 1913). Reproduït a PRAT DE LA RIBA (1978), ps. 149-153.
- RICO, Albert & SOLÀ, Joan (1995): *Gramàtica i lexicografia catalanes: síntesi històrica*, València, Universitat de València.
- SALVADOR, Carles (1951): *Lliçons de gramàtica valenciana amb exercicis pràctics*, València, Quaderns d'Orientació Valencianista. Reeditada com a *Gramàtica valenciana amb exercicis pràctics* (1959³), València, Publicacions dels Cursos de Llengua i Literatura Valenciana de Lo Rat-Penat.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*, València, Torre. Reeditada per A. FERRANDO (1993), Barcelona, Alta Fulla.
- SAROÏHANDY, Jean-Joseph (1904-1906): *Das Catalanische*, dins GRÖBER (ed.), I, ps. 841-877. Reproduït a part com a *Grammatik der katalanischen Sprache*, 1906.
- SCHÄDEL, Bernhard (1904): *Untersuchungen zur katalanischen Lautentwicklung*, Halle, Karras.
- (1905): *Mundartliches aus Mallorca*, Halle, Rudolf Haupt.
- (1908a): *Über die Zukunft der katalanischen Sprachstudien*, PCILC, ps. 410-415 (Versió catalana de Mn. Alcover: *Sobre'l pervindre dels estudis llingüístics catalans*, PCILC, ps. 415-420).
- (1908b): *La frontière entre le gascon et le catalan*, «Romania», XXXVII, ps. 140-156.
- (1908c): *Manual de fonètica catalana*, Cöthen, Otto Schulze.
- (1908d): *Memorandum sobre la necessitat de promoció de la filologia nacional catalana i els medis am qu'es pot obtenir i el fruit que'n sortirà*, BDLC, IV, ps. 24-30.
- (1908e): *El català davant els filòlegs estranjers*, BDLC, IV, ps. 105-119; 141-152.
- (1909a): *El Llibre del Congrés*, BDLC, IV, ps. 169-174.
- (1909b): *Relació de l'ensenyament i els estudis dels estipendiats de la Exma. Diputació Provincial de Barcelona a l'Universitat de Halle. Any 1908-1909*, BDLC, IV, ps. 398-402.
- (1909c): *Die katalanischen Pyrenäendialekte*, RDR, I, ps. 15-98, 386-412.
- SEGARRA, Mila (1998): *Pompeu Fabra. L'enginy al servei de la llengua*, Barcelona, Empúries.
- SOLÀ, Joan & al. (ed.) (2002): *Gramàtica del català contemporani (GCC)*, Barcelona, Empúries.
- VALOR, Enric (1977 [1973]): *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*, València, Eliseu Climent.
- WHEELER, Max W.; YATES, Alan & DOLS, Nicolau (1999): *Catalan: A Comprehensive Grammar*, Londres, Routledge.